

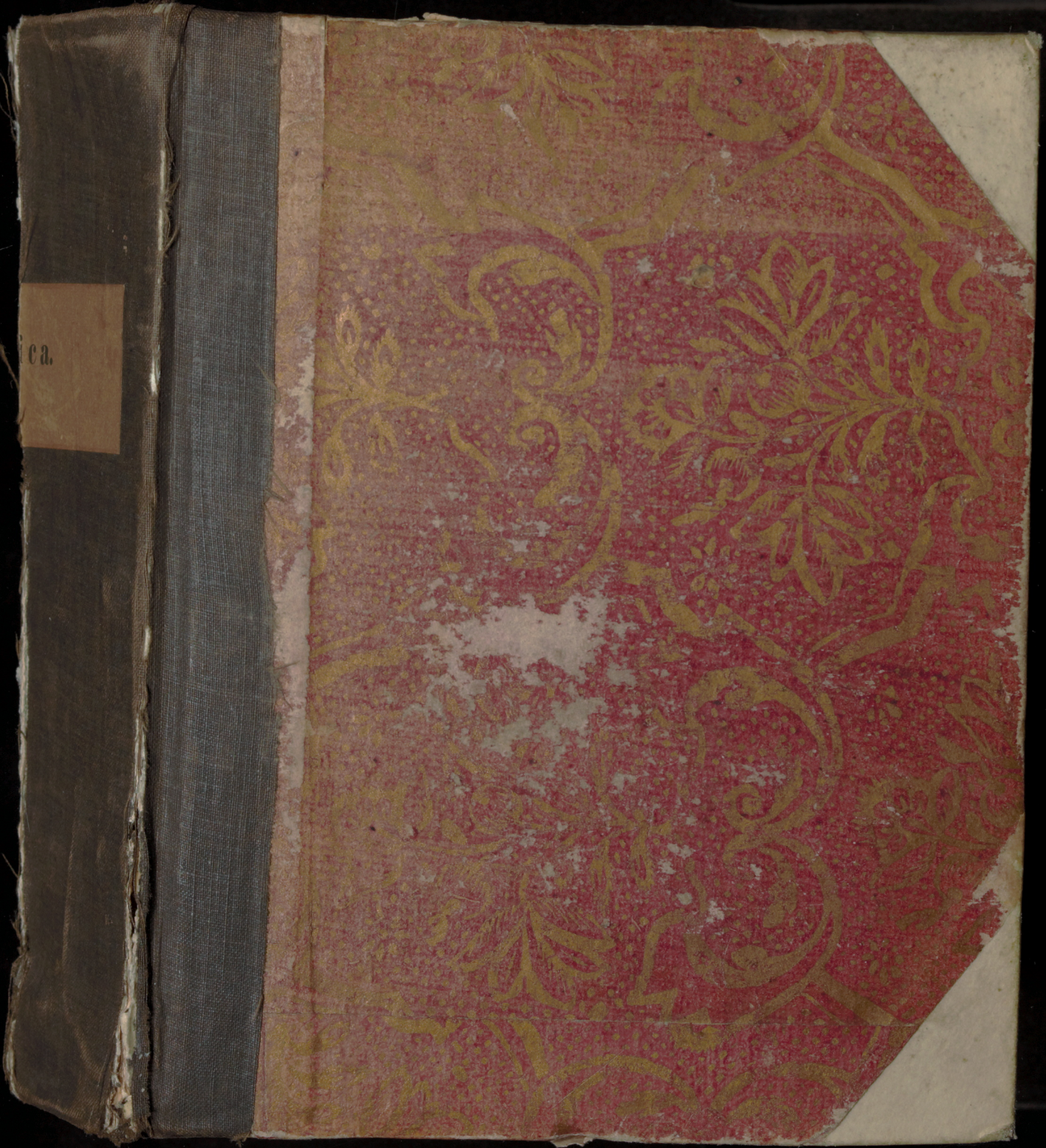
Dissertatio Theologica, Qva Libertinismum Docendi, a Jo. Merckero ex instituto defensum

Wittenbergæ: Literis Christiani Gerdesii, [1703]

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn891228292>

Druck Freier Zugang

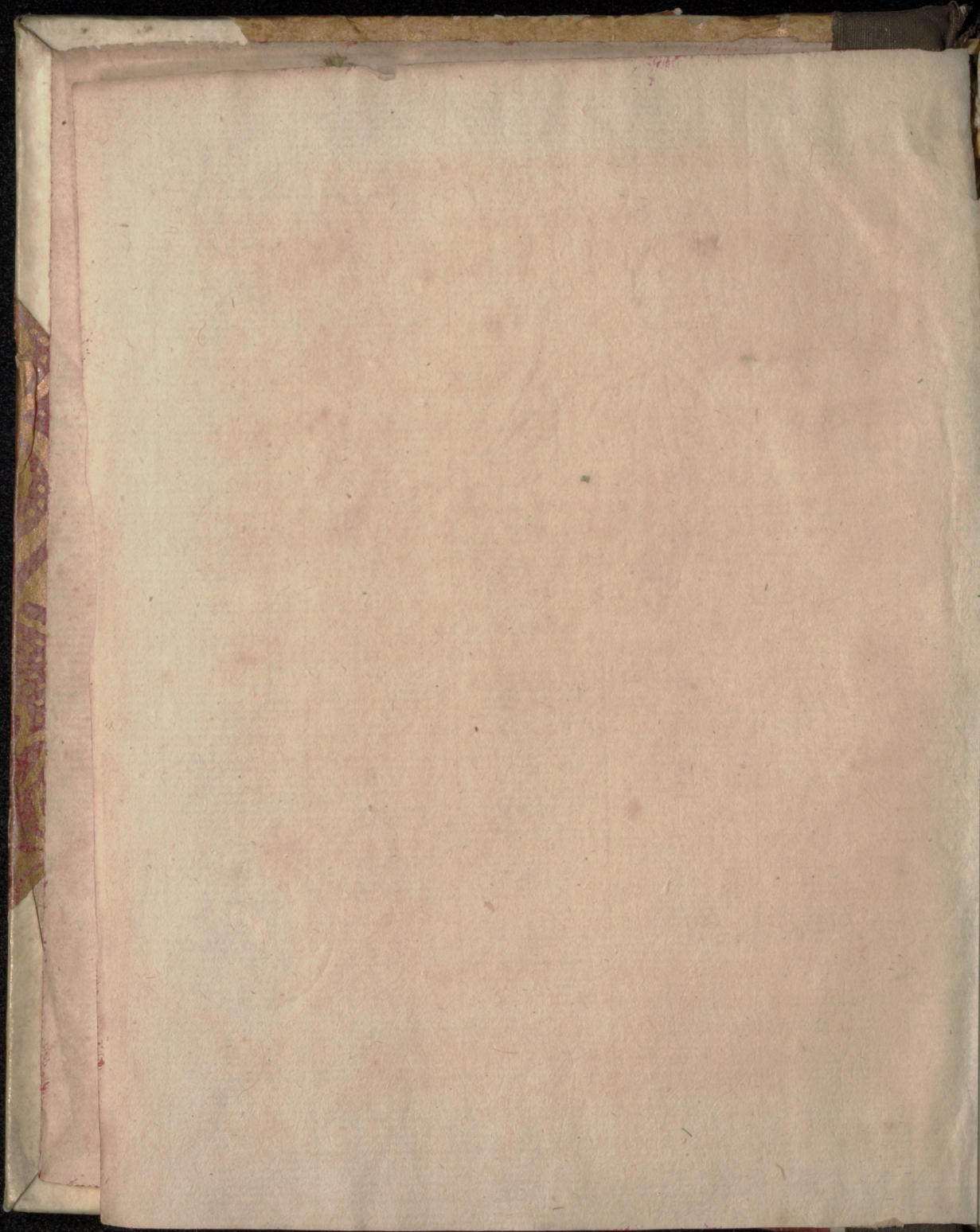

ca.

107.

Fa-1092 (107.)

L. N. 71

DISSERTATIO THEOLOGICA,
Qva
**LIBERTINISMUM
DOCENDI,**

a
JO. MERCKERO

ex instituto defensum,

AUSPICIS

SERENISSIMI PRINCIPIS ATQVE DOMINI,

DN. FRIDERICI AVGVSTI,

ELECTORATUS SAXONICI HEREDIS,
ETC. ETC.

PRÆSIDE

GOTTLIEB WERNSDORFIO,

Theol. Doct. & Prof. Publ. Extraord.

In Illustri ad Albim Academia

d. XXI. Decembr. A. R. S. clō 1ō ccIII.

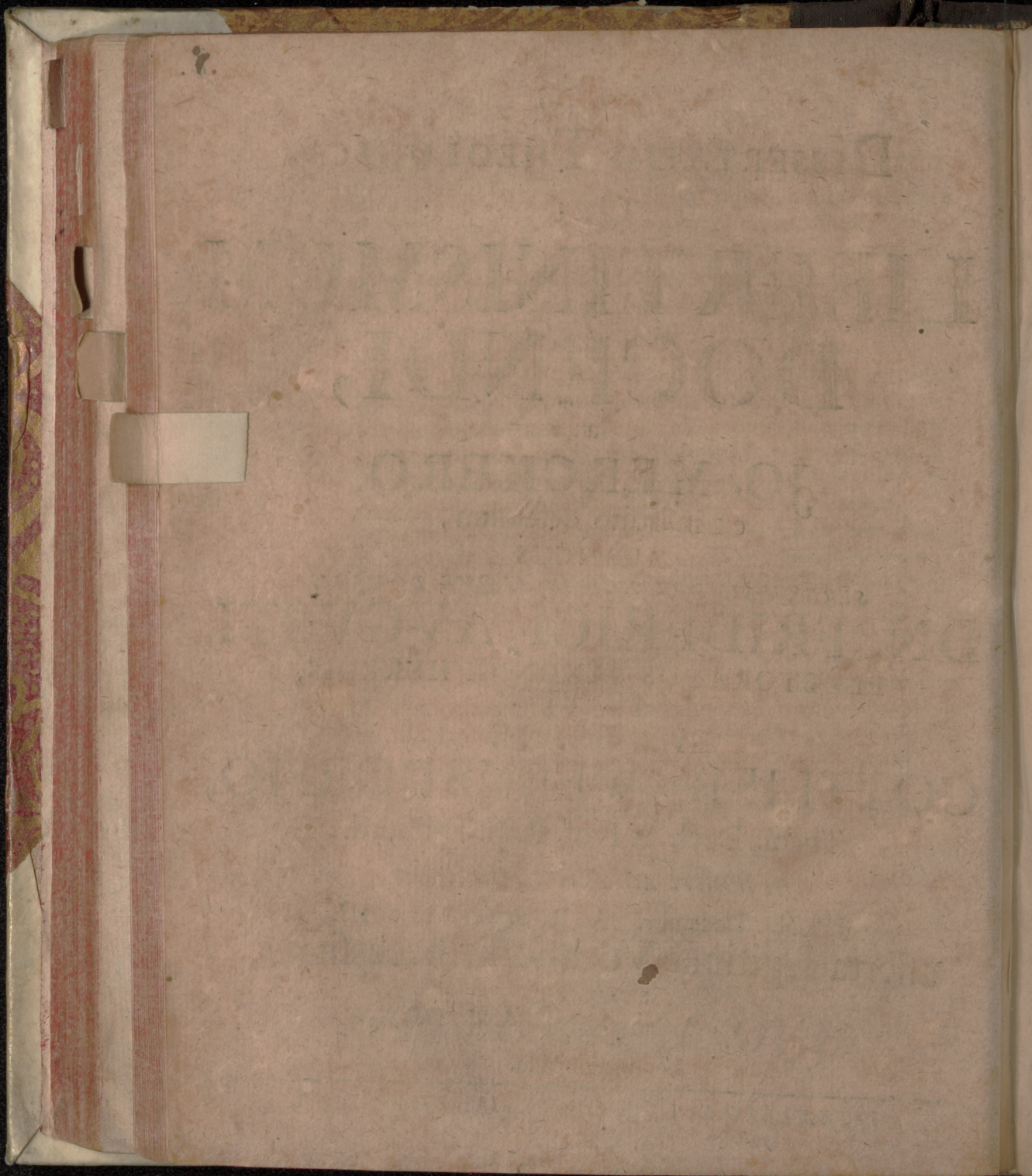
asserta legitimæ Vocationis necessitate,

REJICIET

M. JO. ANDREAS

Lommatio-Misn.

WITTEMBERGÆ, Literis CHRISTIANI GERDESII.

I. N. 7.

ID pridem magno in negotio habere visi sunt temporum nostrorum fanatici, ut, quem unum omnium maxime destinatis suis obstare intelligunt, docentium in Ecclesia ordinem, non modo varie criminando contemptum suis reddant, sed & auctoritate prisca, sanctissimisque muniis exutum opprimant prorsus, graduque dejiciant. Ac initio quidem res per cuniculos est acta, quando ingens de subtractis populo juribus, corruptis Doctorum moribus, auctoritate hominum nimia, exercita in conscientias tyrannide, querela: mox de ampliandis Sacerdotii spiritualis officii, & privatis ad instillandam pietatem congressibus, instituta contentio fuit. Quæ cum partim supervacanea, partim suspecta viderentur Nostratibus, & talia, quæ progressu temporis religioni contemptum, ordini S. exitium allatura essent; illi ex adverso de iniquis multorum judiciis quiritari cœperunt, per quæ talia tribuantur sibi, de quibus ne cogitationem quidem susceperint; cum ipsi dignitatem ordinis S. salvam cupiant, atque hoc unum defiderent, ut docentes sui admoneantur officii, & pravi quorundam in Ecclesia corrigantur mores, omnes denique ad sanctiorem vitæ usum, & consuetudinem perducantur. Nunc autem res erupit in nervum, quando hoc ipso vertente anno prodiit JO. MERCKERI, *Ecclesia Evangelica, apud Essenenses in Westphalia, Pastoris de libertate docendi, & potestatem Clavium exercendi Libellus*, vernaculo sermone confectus. Qui quidem prius illud de

A 2

liber-

23^a

23.

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

22^a

37

36.

35.

34.

42

4

8

18.

41

48

47.

51

7.

libertate docendi, argumentum, quatuor complexurus capitibus, cuius, etiam mediocriter idoneo, publice docendi potestatem facit, ac ne feminis quidem, sub certis conditionibus, eadem interdicendum esse contendit, vocationis autem necessitatem ex instituto & data opera impugnat, Episcopis denique (ad quos doctrinam publicam nihil pertinere absurdissime statuit) præter inanem dirigendi moderandique potestatem nullam relinquit. Quo ipso sicut ordinem docentium, tot communitum divinitus privilegiis, graviter lædit, & quantum in ipso est, penitus ex Ecclesia tollit; sic, quam ille urget laudatque, promiscue docendi licentia, non Libertas dicenda fuerat, sed Libertinismus. Bilem cumprimis omnem in Vocationem per homines evomit, quam quidem sub ingressum Libelli, verbis adeo indignis & contumeliosis exagitat, ut dubium sit, inscitiamne hominis magis miserari, an detestari malitiam debeamus. Das Reich der Finsterniß / inquit, ist so glücklich gewesen / daß es einen besondern Lehr-Satz aus der Nothwendigkeit des Berufs gemacht / und damit sich wider den H. Geist verbollwercket hat / da es doch ein blosser Menschens Fund ist / der zum Verderben der Seelen gerichtet ist. Quæ cum atrocitas sint, & vix sine horrore animi recitanda, quam in progressu ostenderit modestiam, facile est perspicere. Nos vero, procul omni acerbitate verborum, rem ipsam plano liquidoque genere scribendi considerabimus, cumque integrum libellum una examinare & discutere opera nequeamus, hac vice asserta *vocandi necessitate*, solum DOCENDI LIBERTINISMUM, propitio Numine refellemus, ceteris commodiori loco ac tempore reservatis. Quod ut prospere nobis eveniat, DEum supplices poscimus ac oramus!

S.L.

§. I.

ANte vero, quam caput rei aggrediamur, notari debet Auctorem nostrum hominum in Ecclesia *tres classes* constituere. Primam eorum, qui, ceu minus exercitati, *domi* quidem suos, non item *publice* alios, docere possint. Alteram eorum qui, tanquam peritiores, non solum *domi*, sed *foris* quoque, docere alios possint ac debeant, etsi nondum *Doctores publici* audiant. Ultimam eorum, qui longo usu subacti & exquisita docendi dexteritate, ceu *domo ministrante*, ut loquimur, instructi, cum auctoritate, concionem erudiant, & proprie *Doctores Ecclesie* appellentur. Illis officium docendi *privatum*: istis *commune*; his *proprium*: Omnibus tamen, *citra* peculiarem quandam *vocationem*, convenire existimat. Unde & hanc distinctionem non in *Vocatione* quadam humana, sed *donorum Spiritus S mensura*, fundatam esse contendit. Quibus sic disputatis ad Quæstionem p. 7. Ob in der Kirchen ein ieder / welcher mit der Gabe zu lehren von Gott versehen ist / ohn Menschlichen Beruff / frey und öffentlich lehren möge und solle? Respondet: Diese Frage bejahen wir / und bekennen zu glauben / daß ein ieder / der geubet ist / ohn Beruff / frey öffentlich lehren könne / und solle / es sey nun / daß er als ein eigentlicher Lehrer / eine besondere Tüchtigkeit / und das darauff beruhende besondere Lehr-Amte habe / oder / wegen wenigern Gaben / in dem gemeinen öffentlichen Lehr-Amte stehe. Hæc est plana Fanatici de libertate docendi sententia, pro qua ita propugnat, ut primum *Libertinismum docendi* plurimis rationibus *adstruat*: tum vero *vocandi necessitatem*, & quæ pro ea e Scripturis afferri argumenta solent, *impugnet*. Nos, etsi forte commodius fuerit, ordinem, quem aduersarius tenuit, invertisse; illius tamen insequemur vestigia, suppositaque tantisper *vocandi necessitate*, primo *Libertinismum docendi* confutabimus: hinc *vocationis necessitatem*, firmato, & a Fanatici corruptelis asserto argumentorum robore, defendemus.

§. II. Urget igitur 1.) *neminem unquam non vocatum, vel Laicum, ne quidem Pontificios inter, nedum Nostros, prohibitum fuisse, edicis scriptis docere alios.* Quod *prisci juris vestigium*, uti

non sine Numinis providentia, sit etiamnum super; ita ex eodem potestatem publice docendi, sine vocatione, oppido elucescere. Libros enim scribere, genus quoddam esse doctrinae publicae, tanto maioris reputandum momenti, quod, cum viva voce, non nisi unus coetus; scriptis, innumeri doceantur; ita ut si hoc comparetur cum illo, solum prope dici debere publicum videatur. Si periculum velimus respicere, multo majus est scriptorum editione, quam viva institutione posse emergere. Et tamen hoc non obstante cuiusvis etiamnum permissum esse, citra vocationem editis libris totum orbem docere: Hinc ergo ad publice docendam vocationem non requiri liquido constare.

§. III. Quae uti cum quadam veritatis dicuntur specie, sic ad eadem penitus refellenda notamus, accurate distingvi oportere scriptores. Horum enim alii *Theologi* sunt, alii *Politici*, quorum nomine illos omnes complectimur, qui sacra ex professio & instituto non tractant, cujus demum cunque sint conditionis, aut ordinis. Illi, *Theologos* puta, hoc ipso, quod per Vocationem legitimam publice docere iussi sunt, scribendi potestatem una sunt consecuti, maxime, qui in Scholis & Academicis docent, in quibus partem officii esse, eruditus lucubrationibus bono publico infervire, dudum a *Luthero*, *T. III. Vitemb. Psal. 82. f. 139.* & iis est observatum, quibus mores hominum formare curae cordique est, *Vid. B. Dürrius in Comp. Theol. Mor. Part. Spec. cap. 11. p. 307.* Et ex eod. *D. Olear. Tab. LXI. Theol. Mor. num. 5. Conf. Dannbauer. in praef. des Straßb. Denckmals.* De quibus tamen in praesenti non opus est multum disquirere, quum nulla de iis mota sit controversia. De *Laicis*, vel, ut loqui amamus, *Politicis*, maxime disputatur, qui si aliquando evulgant aliqua, ab iis, quibus alioqui vacare debebant, muniis aliena, illa vel pure sunt sacra, vel mixta saltem, cujusmodi *Brunnemannum* quondam, *Zieglerum*, *Fritschium*, nescio sanctiore consilio, an feliciore successu, edidisse meminimus. Si mixti generis fuerint, *Vocatione speciali* non indigent, quod fere argumenta sacra deducis e foro rationibus illustrant, vel profana sacris quibusdam observationibus, ceu condimentis aspergunt,

gunt, mirificum denique divini humanique juris consensum docent. Si *pure sacra* ediderint, tum vero hæc porro vel *sacris Literis*, receptæque in *Symbolis* doctrinæ conformia, vel non conformia fuerint. Si prius, denuo vel *cum Theologorum*, ad quos illa cura pertinet, *consensu* & approbatione vulgantur, vel *sine* illa. Si illud; *Vocationis specialis* defectus subsequuta Theologorum approbatione quodammodo pensatur, quorum personam, horum permisso, in se recepisse videntur, idque non magis poterit improbari, quam si quis, nondum licet vocatus, concionando se exerceat, vel alterius vices catechizando sustineat. Si hoc; dummodo sana scripserint, *vocatio Generalis*, seu, ut nonnulli nominant, *charitatis*, suffecerit, qua omnes Christiani tenentur, gloriam Dei, & proximi utilitatem provehere. Quod cum purioris religionis studio inprimis fieri possit, bene faciunt, qui eam cunque scriptis editis confitentur, illustrant, defendunt aliisque propinant: Maxime in casu necessitatis, & cum Ministri Ecclesiæ sui in docendo officii obliviscuntur. Dormitantibus enim canibus, ubi veritatis Capitolium ab hostibus petitur, ne anseribus quidem licet esse mutis, *nec, cum omnia ardent, alia, quam charitatis, est expectanda vocatio, omni ordine*, ut loquitur *D. Dannbauerus, antiquior*. Vid. *Hodof. p. 1054*. Interim cum res sacræ non modo reverenter, sed etiam circumspecte tractari debeant, tanquam hujusmodi, in quibus bis peccare non liceat; tum vero unius ingenium hominis omnibus excolendis sit impar, & sua quemque conscientia moneat, ut rebus ad se non pertinentibus abstineat, nec ea docere alios audeat, quæ ipse nondum perdidicit, adhæc Theologos inter non desint, qui scribendo officium suum faciant, merito illud *Syracide* pruritu quorundam opponimus: *καλεπώτερα σε μὴ ζητεῖς καὶ ἰχυροτέρα σε μὴ ἐξέταζε. Ἄ προσετάγη σοι, τὰυτα διανοῶ. ἔ γάρ ἐσι σοι χρεια τῶν κρυπτῶν. Difficiliora Te ne quæras, & fortiora Te ne scruteris. Quæ præcepta sunt Tibi, hæc cogita. Non enim est Tibi opus occultis. In supervacuis operum tuorum ne sis curiosus, plura enim intellectu hominum ostensa sunt Tibi. Cap. III. v. 29. sq.* Præclare ut solet, hac

hac de re B. *Matthæus de V. L. pag. 39. b.* scribit: Aposteln und
 Pfarr Herren/so es Befehl haben/wie S. Petrus sagt/sollen dem
 Wort und Gebet obliegen / NB. Bücher schreiben / die Schrift
 erklären/ gewaltig seyn die Widersacher einzutreiben / und ihnen
 die Schnauze zuverquellen/ wie *CHRISTUS* den Epicuri-
 schen *Sadduceern*. Vos etiam non sic, sagte D. Luther/ da ihm
 ein Herr ein Buch zuschicket/ darin er vom Glauben und Wer-
 cken oben und eben hin gecankelhet hatte. Denn wie Christus
 saget von seinen Predigern/ Vos non sicut Reges, so gelte auch der
 Spruch in der Gegenschank von Regenten/ Vos non sicut Præ-
 dicatores. Ein ieder thue und richte aus/was ihm *GDZ*
 aufgelegt/ Prediger lehren und beten/ Regenten wehren und
 schlagen/ der gemeine Mann warte seines Handwercks und Ge-
 werbs/ und gehe fleißig zur Kirchen/ bekenne dasselbe/wenn er ge-
 fragt wird. Also hat iederman alle Hände voll zu schaffen/ und
 kan dabey durch den Glauben an Christum selig werden. Et
 certe persuasum habeo, in sua quemque disciplina & arte, tot
 atque tanta habere scribendi cupidum, quæ tractet, excolat,
 investiget, aperiat, ut ab invadendis alienis procul omni suspi-
 cione ignaviæ possit abstinere. Et sicut consummatum quen-
 dam in orbe terrarum dari Theologum prorsus inficior; sic
 necdum quenquam in alia quadam arte eo perfectionis credi-
 derim ascendisse, ut, quod amplius agat in ea, non habeat. Sa-
 tius ergo fuerit Theologis sacra relinquere, & ad quod quisque
 constitutus est, agere, quam sua negligendo, aliena occupando,
 utrumque corrumpere. Quod si quis ad proposterum scri-
 bendi pruritus etiam corruptelas in doctrina adjecerit, quod
 altero abhinc Seculo *Peucerum*, & *Sturmium*; Nostro *Thomasium*,
Fridlibium, *Brenneisenium*, fecisse meminimus, tum vero,
 Politicorum conatus tanto magis improbandos esse statuimus.
Specialis enim Vocationis tabulas, quas ostendant, non habent:
Generalem similiter obtendere non possunt, ut quæ pro sco-
 po habet *rem bonam*, cum ipsi contra scriptis suis & Ecclesiam
turbent, & errores *disseminent*, & pios *offendant*, & mala denique
 plurima in Ecclesiam invehant. Quo pacto non magis illi,
 vocati

vocati esse poterunt ad *scribendum*, quam improbi homines ad *peccandum*. Non enim ad *immunditiam* vocavit nos Deus, sed ad *sanctificationem* 1. *Theff. IV, 7.* Itaque *Peucerum* a Saxone, *Sturmius* a Pappo, reprehensum esse accepimus, quod, cum ille urinam inspicere, & artem Medicam exercere: hic literas humanitatis juventuti proponere debuerit; alter *Catechismum Calvinianum* scribere, alter, *conduclitium* Reformatorum *Rhetorem* dare, quam officio suo rite, diligenterque defungi maluerint. Nec rara sunt eorum, hoc maxime tempore, exempla, quorum in tractandis ex professio sacris protervia, quando alia ratione ad sanitatem reduci non potuit, Principum edictis reprimenda fuit. *Interim*, inferet *Merckerus*, *Laicis evulgatione librorum interdici non potest, ob generalem vocationem, qua omnes Christiani fruuntur. Quæ si ad scribendum potest sufficere, cur non etiam ad docendum?* Resp. Multum inter se differunt, *scribere, & publice viva voce docere.* Illud est *arbitrarium, liberum, &* (si a profitentibus in Schola discesseris) *extraordinarium.* Permittitur enim *Laicis* ad sacra tractanda idoneis, tanquam exercitium quoddam *Propheticum*, si fiat cum *consensu* Theologorum, sine purioris doctrinæ *noxa*, & propriæ vocationis *neglectu*: Vel etiam in casu *necessitatis*, & cum *Vocatio Charitatis* id exigit. Adeoque nec ex *speciali officio debitum*, nec in ordine certo *fundatum* est. Hoc vero est *ordinarium, statum, perpetuum, vi ordinis* a Deo instituti præstandum, & ipsius Ministerii Ecclesiastici munis comprehensum. Quæ plurimum differunt. Instas: *Utrumque tamen doctrinæ publicæ genus est, imo quod fit scribendo, magis est publicum, quam quod viva voce præstatur.* Resp. Publicum vel accipitur sensu *Gramatico*, & sic id omne notat, quod non est *privatum actum*, utut sit *privato consilio* susceptum, & opponitur *clandestino*: Vel *Politico*, quo notat, quod non modo *publice actum*, sed *publica quoque auctoritate* firmatum est, opponiturque *privato*. Illo modo hi omnes docent publice, qui vel scripta evulgant, vel in *Academiis*, & alias, scholas aperiunt, omnibus, quibus volupe est, frequentandas. Hoc autem hi soli *Doctores publici* audiunt, qui auctori-

tate Principis & Ecclesiæ, vi ordinis a Deo instituti, ad publice docendum sunt obligati. Ad illud Generalem vocationem sufficere concedimus: ad hoc, negamus.

§. IV. Urget II) naturam ipsam suggerere, quod suis quisque donis, libere & palam, citra vocationem, omnibus & possit & debeat inservire pro viribus. Unde veteres nec a Philosophis profana tradiuris, nec ab Apostolis Evangelium afferentibus Vocationis humana tabulas requisiverint: Quod cum nihilominus fiat hoc tempore, jugum Christianis hominibus imponi, ne gentilium quidem cervicibus toleratum, & obscurari naturæ lumen, quod tamen per Scripturam non minui, sed amplificari debuerit.

Resp. omnino natura ipsa dicitur, unicuique licere donis suis alteri inservire pro viribus. Nec tamen illa negat accedere debere vocationem, si ordo divinus id postulet. Ut enim hujus necessitatem ignoret, utpote ex folis S. Literis cognoscendam; generatim tamen unumquemque jubet rite defungi mandatis sibi partibus & accurate servare ordinem a superiore præscriptum. Qui cum circa Ecclesiæ Ministros id postulet, ut nemo, nisi vocatus, docendi potestatem accipiat, jam certe ipsius naturæ judicio peccant, qui non expectata Vocatione doctrinam publicam occupant, peculiari Ecclesiæ ordini de voluntate Numinis reservatam. Nam ne inter Ethnicos quidem defuerunt, qui vitandæ confusionis, & boni publici ergo, vocationis necessitatem in munere publico obeundo agnoscerent. Itaque Augustus Cæsar, ut ex auctoritate ejus *JCI* responderent jusfit: ab eoque tempore ad Hadrianum usque jus respondendi ab Imperatoribus est datum. Sic M. Antonius Pius Rhetoribus & Philosophis per omnes Provincias honores & salaria detulit: M. Ant. Philosophus autem Athenis omnis doctrinæ Magistros annua mercede conductos ad communem Gentium utilitatem, ut loquebatur, instituit. Vid. *Heidn. Histor. L. IV. p. 156. 160. 168.* Conf. *Suet. in Cal. c. 34.* Ac licet olim, quod minime diffitemur, plurimi etiam non jussi, sapientiam fuerint professi, ab his tamen ad *ordinarios Ecclesiæ* Magistros & Doctores concludere est nefas. De his enim vocandis *mandatum*

datum extat: De illis nullum. Unde adeo mirum esse non debet, quod ab Apostolis Evangelii præconibus nulla est vel Athenis, vel alibi, requisita vocatio. Hanc enim ad obeundum Ministerium necessariam esse, gentibus, antequam veram religionem plenius imbibissent, non magis constare poterat quam quod Apostoli non spermologi essent, cujusmodi videbantur initio *Actor. XVII, 18.* sed voluntatis divinæ veri legitimeque interpretes. Sufficit reapse vocatos fuisse illos, eique rei multis miraculis copiosam fecisse fidem, siquidem in præsentem non, utrum Vocatio Doctoris omnibus *nota & credita*, sed utrum in futuro Doctore omnino *adesse* debeat, disputatur. Calumnia vero est his talibus Christianis hominibus eripi *libertatem*, & nescio quod, *servitutis humane jugum* imponi. Uti enim *Deus est Deus ordinis non confusionis 1. Corinth. XIV, 33.* ita Christianæ libertatis ratio non in immoderata quadam, & nullis legibus circumscripta *licentia*; sed in liberali quodam ingenioque, & ad divinæ mentis regulas exacto, compositoque *obsequio* est quaerenda. Ita enim nos liberatos esse per Christum existimemus; ut nihilominus boni ordinis custodes, & servi esse justitiæ, debeamus *Rom. VI, 18, 1. Cor. XIV, 40. Gal. V. 13.* nisi primos homines nescio qua tyrannide oppressos ac miseros, contra vero efferatos & barbaros homines omnium liberrimos ac beatissimos dicere velimus. Neque etiam hoc pacto *naturæ vis* infertur, aut *lumen illius minuitur*. Dum enim extra fallendi periculum ponitur, & ad limites ab ipso Auctore positos revocatur, perficitur potius & augetur, quam supprimitur & obscuratur. Et sicut per latam de vitanda scortatione legem homo non jure contrahendi matrimonii privatur, sed a foedis libidinibus retrahitur; ita per assertam vocandi necessitatem non Christianis *jugum* imponitur, sed vera *Libertas* defenditur & confusio evitatur.

§. V. A Lege naturæ ad *scriptam* transit, docetque *hanc* jubere, ut *Deum ex totis viribus & vita ac religionis socium, ceu nosmet ipsos amemus.* Quod cum per publicam in Ecclesia doctrinam cumprimis se exerat, palam esse, quod ad eam peculiaris

quædam vocatio expectari non debeat, cum generale illud, de exercenda charitate, præceptum possit sufficere.

Resp. *Generale Præceptum* non nisi *generalia officia* potest præscribere. Satis itaque fuerit vi hujus religionem confiteri, laudare, defendere, domesticis & familiaribus privatim instillare, & alio quocunque modo provehere: publice vero docere & administrare Sacramenta, uti sunt specialia, sic communi illo Charitatis præcepto extra casum necessitatis, minime continentur. Alioqui & *feminis* demandandæ hæ partes forent, quæ non minus, quam viri, ad exercendam charitatem sunt obligatæ: Quod tamen semel atque iterum fieri vetat Apostolus *1. Cor. XIV, 34. 1. Tim. II, 11. 12.* Possent etiam sub eodem Charitatis prætextu, omnes, qui se ad regendam rempublicam idoneos esse crederent, invadere illam, & *Magistratus* sibi personam sumere. Quod uti nemo, nisi Anabaptisticis furoribus occupatus, licere dixerit; sic *generale* illud, salvo *speciali præcepto*, salvo item *Ordine* divinitus constituto, est intelligendum. Præsertim cum plures sint exercendæ charitatis occasiones & modi, nec opus sit illum e multis eligere, qui citra Ordinis divini perturbationem, & ipsius charitatis jacturam usurpari non potest. Auctor ipse *Commune charitatis præceptum* non nisi sub *respectu* ad aptitudinem & dexteritatem vult observari; Cur non igitur etiam sub *respectu* ad *Ordinem* divinitus constitutum? Neque enim tantum *quid* fiat, sed & *quo consilio, ordine, modoque* fiat, videndum est. Secus qui fecerit, non majorem a Deo inibit gratiam, quam miles injussu Imperatoris pugnans, utcunque rem strenue ac feliciter gesserit.

§. VI. Attamen IV. objicit; *Moses in votis habuit, ut omnis Dei populus vaticinaretur Num. XI, 29. Quod, nisi publice, fieri non potuit. Nec tamen requisivit vocationem, ut quam in universum populum cadere non posse intelligebat: sed sufficere gratiam Spiritus S. collatam credidit. Cur ergo præter hanc nostro tempore Vocationem urgemus?*

R. Quod *prophetare* h. l. idem sit, quod *publice docere*, vel interpretari scripturas, nondum, opinor, confectum est. Neque

que etiam id muneris ad LXX. Seniores spectasse, ullibi legitur in Scripturis. Quin imo absurdum fuerat vovere, ut omnis doceret publice populus: cum Moses probe nosset, non omnes vel *debere* vel *esse posse* doctores. 1. Cor XII, 29. Rectius e Pontificiis Bonfrerius ad h. l. f. 775. *Crediderim, inquit, eos & divinas laudes cecinisse, & abdita quadam enuntiasse, ita ut tum ipso orationis modo, tum exteriori habitu satis appareret, ipsos divino quodam spiritu agi, quemadmodum & de Saule legimus 1. Reg. X, 10. 19.* Eandem in sententiam accipit vocem e Reformatis Ravanellus in *Bibl. cui prophetare est, de rebus arcanis & sublimibus magnifice differere.* E Nostris autem B. Walth. in *Harm. f. 707.* *VOX, ait, prophetare est Paulo idem, ac scripturas & linguas interpretari aut Doctorem esse: Mosi vero est, sapienter & pie de Deo loqui. Joel. II, 28.* Ad quod cum omnes homines promiscue sint obligati, nil opus esse *Vocatione Speciali* facile concedimus. Quod si vel maxime largiremur, *prophetare* h. l. idem esse, quod *publice docere*, explicare & applicare scripturas, num quis *Vocationem* affuisse negaverit? Cur enim dona illa excellentissima & longe maxima extra ordinem fuerant collata, quam *in testimonium, quod vocarentur divinitus*, ut loquitur Ravanellus: Ne quid addam de eo, quod nomina illorum Dei jussu scripta & in tabulis consignata fuerunt. Quæ sane de *Vocatione etiam Speciali*, si non ad *ministerium in Ecclesia*, tamen ad *Magistratum in Republica* gerendum, facile testantur.

§. VII. Porro ex *Deut. XVIII, 20.* docet, nonnullis olim *permissum fuisse publice docere, quorum de Vocatione nihil constiterit. Humanam enim certo defuisse: divinam jactatam quidem ab iis, nec tamen ante vaticinii complementum, demonstratam fuisse.*

Resp. Atqui ex hoc ipso loco discere possumus, Prophetas, veri falsive fuerint, *in nomine Domini* docuisse, & quandam Numinis vocationem jactasse. Quo ipso hujus necessitatem indubie agnoverunt. Quid enim alioqui opus erat, auctoritatem justumque Numinis præ se ferre? Cumque h. l. dubitationem & sollicitudinem hominum de veritate vocationis

jactatæ non modo non improbet Deus, sed & rationem ejus investigandæ ac perquirendæ præscribat, denuo necessitatem vocationis egregie confirmavit. Instat: *Veruntamen audiendi fuerunt Prophetæ antequam de Vocatione constaret, idque vi juris communis, quo tenebantur iis omnibus publice docendi facere potestatem, quos probabile erat, aliqua ad utilitatem Ecclesiæ collaturus.* Resp. Audiebantur Prophetæ, non quia juris communis erat, neminem doctrina publica prohibere, sed quia generalem Vocationem, velut Ecclesiæ membra, reapse habebant: *specialem vero eandemque immediatam, jactabant.* Ea de causa, nisi quid traditæ, receptæque doctrinæ manifesto contrarium assererent, tamdiu docere poterant, donec *ex eventu, cujus in nomine loquerentur, constaret.* Prout enim hic vel respondebat, vel non respondebat prædictis; ita, quam jactarant, vocatio vel adesse, vel non adesse concludebatur. Quæ ipsa quam ad evincendam vocandi necessitatem mirifice faciant, nemini non æquo judici facile apparebit.

§. VIII. Obvertit VI.) *apud Ebræos neque Sacerdotes, neque Levitas, neque Prophetas, nec alios denique ab hominibus vocatos docuisse in scholis, sed qui optime intellexerint Scripturas, eaque de causa Legis periti sint appellati.* Etenim Prophetas extra ordinem missos a Deo, nulli vel loco, vel tempori alligatos, pauciores etiam numero, quam pro scholarum multitudine fuisse. Sacerdotes vero & Levitas 1.) tria tantum munia obiisse, cultus nimirum Levitici administrationem: *causarum qualiumcunque ex lege adjudicationem: denique divini nominis celebrationem.* Tum vero 2.) eos non per omnes omnium tribuum civitates, dispersos; sed certis iisque numero paucis, urbibus affixos singulis in scholis eo labore defungi non potuisse. Nullibi etiam 3.) in scripturis legi, quod munus publice docendi ad eos pertinuerit. (Postremo 4.) Christum Levitas & Sacerdotes nullibi ob corruptelas Doctrinæ, sed Legisperitos reprehendisse. Neque etiam alios ab Judeis vocatos publice docuisse in scholis, cum id taceat scriptura, quæ Archi-Synagogos quidem, & Inspectores scholæ, non tamen auctoritate publica constitutos, eosque ordinarios Doctores allegat ac celebrat.

bret. Unde adeo infert cuius sacrarum literarum gnaro, cujusmodi Legis peritos Scriptura nominet, potestatem publice docendi fuisse.

Ac Prophetas quidem ordinario docendi munere functos non esse facile assentimur, quos minime ignoramus non tam vetera tradidisse, quam nova & incognita revelasse. Levitas vero & Sacerdotes non modo ministrasse in templo, & causas dijudicasse ex Lege, nomenque Dei laudasse, quod adversarius fatetur, sed & ordinarie explicuisse legem, & populum docuisse, certius est, quam ut salvo Scripturæ, & Antiquitatis testimonio vocari possit in dubium. Idque probamus 1.) ex Instituto divino & ordinatione. Quid enim clarius dictis Levit. X. vers. 11. Dixit Dominus ad Aaronem: Vinum & scieram non bibetis, Tu, & filii Tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonii, ne moriamini, quia NB. præceptum sempiternum est in generatione vestra, & ut habeatis scientiam discernendi, inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, qua locutus est Dominus ad eos per manum Moysi. Et Ezech. XLIV. 23. Sacerdotes & Levitæ, filii Zadock, populum meum docebunt, quid sit inter sanctum & pollutum, & inter immundum, & mundum ostendent eis: Et cum fuerit controversia, stabunt ad iudicandum Leges meas, & præcepta mea custodient in omnibus solennitatibus Malachie II. v. 7. Labia Sacerdotis custodiant scientiam, & legem requirant ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est. Quæ verba de sola iudicand., & controversias, de ceremoniis, decidendi potestate, excluda doctrina publica, explicat adversarius, sed perperam. Utramque enim Levitis & Sacerdotibus initio, postmodum vero Pharisæis, & Scribis convenisse, ex eo, quod super Cathedra Moysi sedere dicuntur, eleganter ostendit B. Glasius Philol. S. L. V. Tr. I. p. 1093. Obstat etiam titulus legatorum Dei, qui hominibus in Scriptura ob voluntatis divinæ annunciationem præcipue tribuitur 2. Cor. V, 21. Unde D. Andr. Osiander in Bibliis ad hæc verba sic commentatur: Hoc est officium Sacerdotum, ut veram Dei, & voluntatis ejus agnitionem habeant, aliosque doceant:

Et

Et vult Deus, ut populus verbum Dei incorruptum ex ipsis audiat: quia sunt Legati omnipotentis Dei. Chemnitius autem ex haetenus citatis locis colligit: Partem Ministerii Sacerdotum fuisse docere, & de lege Dei respondere T. I. Harm. f. 110. Quod quidem eo usque verum est, ut etiam vitio vertatur sacerdotibus mercede docuisse, perinde ut Prophetis pretio divinasse Micha III, 11. Urgemus II.) praxin, & perpetuam instituti divini, inde a Mosis temporibus, observationem. Josaphatus enim anno tertio, ex quo regnare coepit, misit ad docendum per civitates Jude idoneos homines, Levitas & Sacerdotes, qui docuerunt in Juda habentes secum librum Legis Jehovab, & obierunt omnes civitates Jude, docentes populum. 2. Chron. XVII, 7. seq. Sic Cap. XXXI, 4. Ezechias praecepit populo habitantium Hierosolymis, ut darent partes Sacerdotibus & Levitis, ut possent vacare Legi Domini: h. e. ut ad marginem interpretatur Lutherus: Daß sie nicht aus Mangel der Nahrung müsten die Bücher lassen/ beyde zu studieren und NB. zu lehren. Unde & de iisdem Levitis dicitur, quod erudierint omnem Israel, & sancti fuerint Domino cap. XXXV, 3. Atque hoc quidem institutum ne quidem a captivitatis Babylonicæ temporibus neglectum fuisse, exemplo Esrae Sacerdotis conficitur, qui erat scriba verborum Legis Domini, & statutorum ejus super Israel, parabatque cor suum, ut investigaret Legem Domini, & faceret, & doceret in Israel praeceptum & iudicium Nehem. VI, versic. 6. 10. Addimus III.) rationes. Enimvero quicquid Patriarchis circa sacrorum dispensationem & administrationem competiit, illud ad tribum Leviticam, & imprimis ad familiam Aaronis, transit. Atqui publice docere & administrare sacramenta Patriarchis competiit Genes. IV. v. 26. VI, 3. coll. 2. Pet. II, 5. Gen. XIII, 4. 18. XVII, 23. XXVII, 25. XXXIII, 20. XLVI, 1. E. Quod argumentum Dorschei est, quo circumcisionem ordinarie a Sacerdotibus in V. T. peractam fuisse contra R. Montacut. Orig. Eccl. P. I. num. 79. p. 81. ostendit, Dissert. XI. in Exod. cap. IV. §. 26. p. 282. Nulla etiam sufficiens, & idonea ratio apparet, cur vulgo permitti debuerit hæc sacratissima actio

actio, quæ tanta sollicitudine & cura a Patriarchis fuerat celebrata. Quod patet ex locis allegatis.

Provocamus IV.) ad Antiquitatis consensum. *Philo* enim apud *Euseb. de Preparat. Evang. L. VIII, 7.* cum de sancito per *Mosen* singulis sabbatis, ad legem audiendam, conventu exposuisset: καὶ δῆτα, inquit, συνέχονται μὲν ἀεὶ καὶ συνεδρεύουσι μετ' ἀλλήλων οἱ μὲν πολλοὶ σιωπῇ, πλὴν εἴ τι προσεπισημίῃσιν τοῖς ἀναγινωσκομένοις νομίζεται. τῶν ἱερέων δὲ τίς ὁ παρών, ἢ τῶν γερόντων εἰς ἀναγινώσκει τὰς ἱερὰς νόμους αὐτοῖς, καὶ καθ' ἑκάστον ἐξηγείται μέγρι χερδὸν δαίλης ὀψίας· καὶ τὰς ἀπολύονται, τῶν δὲ νόμων τῶν ἱερῶν ἐμπείρους ἔχοντες, καὶ πολὺ δὴ πρὸς εὐσέβειαν ἐπιδεδωκότες: *Esacerdotibus vel senioribus aliquis sacras Leges palam recitans, omnes sigillatim exponit, donec alta jam vespera discedunt universi &c.* Ut adeo nec *S. literarum*, nec *piæ antiquitatis gnarum* esse oporteat *Merckerum*, qui tanta cum *audacia* negat, *Sacerdotibus & Levitis ordinarium, publicumque docendi munus in populo Israelitico fuisse concreditum.* Sed & illud multo falsissimum est, præter *Sacerdotes & Levitas*, proximis imprimis, ante *Christi adventum*, temporibus nullos fuisse ab *Judæis* legitime vocatos, qui *ordinarie* exponerent legem, *populumque* docerent. Quis enim non meminerit *Scribarum* in populo *Israelitico*, qui alias *Νομοδιδάσκαλοι* appellantur, quorum has fuisse partes ex *Scripturis & Antiquitate* facili poterit demonstrari negotio? Nonnulli horum initia, ut *Hottingerus* testatur, vel ab ipsa *Legis promulgatione* arcessunt, qua tradita, *Scribis* fuerit opus, eandem & describentibus, & prælegendibus, & explicantibus. Alii ad *Davidis* tempora referunt cum *Dorscheo*, qui *l. c. p. 285.* scribit: *David Rex constituit i. Chron. XXIII, 3.* סופרים ושרים Scribas & Judices, ut reddit *Vulgatus: Præfectos & Judices*, ut *Arias; Moderatores & Judices*, ut *Tremellius*, sexies mille. *Græcus Interpres* γραμματεῖς, καὶ κριτὰς, quorum officium γραμματέων, καὶ διακρίσεων vocat. *Γραμματεῖς* itaque circa *sacrorum curam, consilia Salutis, dubia fidei, negotia sacramentorum, versati* videri possunt. Et mox: *Qui mos obtinuit bene constituta Ecclesia. Eumque revocavit finita Babylonica captivitate Esra.* Hæc Dor-

Dorscheus. Alii ad *Josaphatum* descendunt, qui Sacerdotes & Levitas ad docendum populum misisse dicitur 2. *Chronic. XVII.* Alii ab *Efra* hujus instituti originem arcessunt, cum *Cbennitio* nostro, qui *T. I. Harm. f. 110.* arbitratur, post captivitatem *Babylonicam*, cum sacerdotes, occupata politica gubernatione officium suum in tradenda religione non facerent, illam ministerii partem Scribis commendatam fuisse. Cui sententiæ *Hottingerus* subscribit in *Thes. Phil. L. I. Sect. 1. n. 2. p. 75.* Alii *Hieronymum* secuti, scribarum auctores *Hillelem*, & *Schammai* jaçant, eodem *Hottingero* teste. Utcunque istud se habeat, id certum est ἐκ γενεῶν ἀρχαίων, ab antiquis temporibus fuisse, qui *Mosen* in Scholis prælegerent, & interpretarentur *Act. XV, 21.* Nec minus id exploratum habemus, Scribarum, non *sectæ*, sed *muneris*, fuisse nomen, secus ac *Baronio* & *Elmacino* pervasum est, contra quos vid. *Casaub. Exerc. p. 52.* *Drusus de tribus Sect. p. 49.* inprimis *Frid. Spanhemius P. III. Dub. Evangel. p. 404.* & *Jo. Camero OO. p. 117.* Quod tamen angustis adeo limitibus circumscribi non debet, ut cum *Jo. Rainoldo c. Hartum c. VII. f. 175.* Jus tantummodo *Sacrum*, ad instar *Canonistarum* apud Pontificios, docuisse existimemus. Multo enim id latius patuisse, vel ex eo colligere nobis liceat, quod, procul temperamento, *Νομοδιδάσκαλοι* appellantur, & præterea *Vetus* & *Novum*, uberrimasque adeo & copiosissimas doctrinas e penu sua proferre ab ipso Servatore, *Matth. XIII. v. 52.* dicuntur. Rectius *Hottingerus l. c. Sophrim* erant *Professores*, & *Doctores* publici, quorum erat *Scripturas* meditari, exponere, vindicare a corruptelis, illas prælegere in templis, & in *Synagogis*, & interpretationem obscurorum, ubi opus, adjicere, populum instituere, dubia ex *Mose* & *Prophetis* objecta solvere, perplexas quæstiones emendare. Verbo: *Officium* *Scribae* passim per *Urbes* in *Synagogis* expeditum dabant docendo, & dirigendo *sacra*, quæ templo *Hierosolymitano* non essent alligata, ut loquitur *Dorscheus* noster *l. c. p. 265.*

Hi omnes vero *Sacerdotes*, *Levite*, *Scriba*, non uno alterove hærebant loco, sed per totam, qua patet, *Palæstinam* diffusi in *Synagogis*, quas numero plurimas habebant *Judæi*,
ordi-

ordinarie publiceque docebant. Secus ac Auctori persuasum est, qui vel ea de causa hoc munere fungi non potuisse putat, quia certis locis affixi, minime vero hinc inde vagati fuerint. Quo eodem metu *Richardus Montacutius* laboravit, ob eumque Circumcisionem a Sacerdotibus & Levitis semper administrari potuisse negavit l. c. Neque vero nos diffitemur ingentem Scholarum per Palaestynam fuisse numerum, siquidem Galilaeorum meminit *Matthaeus c. IV, 23. 24. Lucas c. IV, 14. seqq. XIII, 10. 11. nec non in Actibus c. IX, 2. XIII, 14. XIV, 1. XVII, 1. XVIII, 4. XIX, 8.* Proseuchas Romanas *Philo in Legat. ad Cajum* laudat. Idem *Lib. III. de Vita Mosis in med. f. m. 685. destinata oppidatim* (τὰ κατὰ πόλεις προσευκτήρια) sacris precationibus loca commemorat. *Josephus autem contra Appionem L. II. in med. fol. m. 1072. Legislator, ait, non semel suos legem audire voluit, sed in unaquaque hebdomade alia opera relinquentes ad legem audiendam congregari, eamque perfecte discere.* Interim his omnibus *Levitas, Sacerdotes, Scribae, & praefuisse, & praeesse potuisse, non est, cur dubitemus.*

Etenim XXIV. Classes Sacerdotum fuisse: quarum singulae plus, quam 5000. hominum habuerint, ex *Josepho contra Appionem* addiscimus. Atque hi quidem, de unius Aaronis familia oriundi fuerunt. Quantum vero totius tribus Leviticae populum fuisse existimamus, quem minimum decuplo majorem fuisse oportuit? Ex quo *D. Dorscheus* infert: *In tanta multitudine hominum, plus quam 120000. quid facilius fuit, quam distributiones ejusmodi missionesque facere, in oppida & urbes, per quas religio universa conservaretur, casus conscientiae evolverentur, judicia extemporanea fierent, sacra curarentur, moribundi etiam certis erigerentur solatiis. Quis illam rempublicam θεότακτον hisce necessariis adminiculis caruisse asseverabit? Quis credat, cum tanta multitudo sacrificiis & officiis templi destinata fuerit, ceteris per regnum Israel curandis neminem affuisse? Nec officit huic sententiae, quod *Abimelech* cum LXXX. sacerdotibus Nob urbem inhabitasse, i. *Sam. XXII, 11.* Levitis quoque certa suburbia assignata in Scripturis leguntur. Meminisse enim de-*

bebat adversarius, Tabernaculum t. t. in Kiriathjearim 1. *Sam. VII, 2.* in hujusque *suburbis* Nob fuisse, ut *B. Schmidius* in *Comment. p. 720.* suspicatur: Ahimelechum vero, summo sacerdotio functum, necessitate quadam, ob multitudinem negotiorum universam secum familiam habuisse. Unde adeo inferre non licet reliquos nunquam obiisse provincias, vel urbes, docendi causa. Id enim neque a Prophetarum, Sacerdotum & Levitarum personis, neque etiam Ebræorum institutis alienum fuisse Samuelis 1. *Sam. V. I, 16.* Eliæ 1. *Reg. II, 1. 2. 4.* Sacerdotum & Levitarum 2. *Chron. XVII, 9. c. XXIII, 2.* Matathææ 1. *Macc. II, 45.* denique ipsius Jesu Servatoris exemplum *Act. X, 38.* facile ostendunt.

Levitas speciatim per universam Palæstinam dispersos fuisse Jacobi vaticinium probat *Gen. XLIX, 7. dividam eos in Jacob & dispergam eos in Israel.* Nec inepte ex *Deut. XXXIII, 10.* *Rainoldus c. VII. c. Hartum p. 183.* infert: *per universum Israel dispersos fuisse Levitas, ut universam Ecclesiam instituerent.* Idem de *Scribis Hottingerus* probat ex *Matth. XV. v. 1. & Marc. III, 22. in Thes. pag. 76.* Sed plane rem conficit illustrissimum Jacobi *Act. XV, 21.* testimonium: *Moses, inquit, ab antiquis temporibus habet in singulis urbibus, qui ipsum predicent in Synagogis, ubi per omne Sabbathum legitur.* Hoc ipsum enim non modo, vetustatem instituti, una cum ejus, omnibus in locis, observatione ostendit; sed & Mosen antiquitus cum in scholis prælectum, tum publice explicatum fuisse docet, adeoque nisi de Scribis, & ordinariis Legis divinæ interpretibus intelligi nequit. Uti enim Apostoli *Christum predicabant*, quatenus omnem a Christo promulgatam doctrinam copiosius explicabant: ita h. l. *Moses dicitur predicari*, quatenus a Doctoribus universa ejus doctrina oretenus tradebatur, & ad posteros transmittabatur.

Ceterum his ita disputatis facile apparebit, cur Christus nullibi Sacerdotes & Levitas, sed Scribas & Phariseos ob invectas in doctrinam corruptelas notaverit. Alii enim molestis docendi partibus se subduxerant: quod supra notavimus.

vimus. Alii, & hi plerique, ornabant quidem has partes, si-
quidem & tempore Christi ad explorandum Johannis Baptistæ
animum ab Hierosolymitanis sunt misi *Joh. I, 19.* & rogati de
nato Servatore sententias dixerunt *Matib. II v. 6.* Interim, quia
Pharisæi erant, qua Sectam: *Scribæ*, qua officium, utut ratio-
ne familiæ & tribus nunc *Sacerdotes*, nunc *Levita* essent, com-
muni tamen *Pharisæorum*, & *Scribarum* nomine comprehen-
debantur. Nominatis itaque & reprehensis Scribis & Phariseis,
Sacerdotes & Levitæ una reprehensi a Servatore & nominati
fuerunt. Quam absurde vero Auctor existimet Scribarum & Le-
gisperitorum nomine quosvis ad docendum idoneos in Ebræo-
rum gente venisse, inferius exponetur.

§ IX. Urget VII.) illud *Matth. XXII, 2.* In cathedra *Mosis* sedent
Scribæ & *Pharisæi*: omnia ergo, quæcunque jusserint, facite. Quæ
ad locum observat: In Cathedra *Mosis* sedere, idem esse, quod pu-
blico docendi officio fungi, & legem interpretari. Id vero non fe-
cisse *Sacerdotes* & *Levitas*, sed *Scribas* & *Pharisæos*, ab utrisque di-
versos, & quidem citra Vocationem humanam. Ex quo denuo in-
fert, nullam esse hujus in Ecclesia necessitatem, idque argumento non
uno conatur evincere.

Respondetur I.) Formulam, sedere in cathedra *Mosis* ita
significare publicum docendi officium, ut connotet *successio-
nem*, & *vocationem legitimam*. Quo jure enim *Moses* docuit,
eodem & illi, qui ejus Cathedræ infederunt, eique successerunt
in munere. Ille vero docuit *jure vocationis*, divinitus acce-
ptæ. Ergo & *Pharisæi* & *scribæ*, qui cathedræ ejus insidebant.
Quo pacto simul patet, nihil esse, qua vim obligandi, inter im-
mediatam & mediatam vocationem discriminis. Etsi enim *Mo-
ses* ab ipso Deo: *Scribæ* & *Pharisæi* ab hominibus erant collocati
in cathedrâ: hos tamen non minus audire jubet *Dominus*,
quam illum. Observamus 2.) *Scribas* & *Pharisæos* minime
Sacerdotibus perpetuo oportere opponi. Idem enim *Esdra*
Sacerdos fuit & *Scriba Nebem. VIII, 2. 4.* Idem fuerunt & *Pha-
risæi* & *Scribæ Matth. XXIII, 2.* Idem & *Pharisæi* & *Sacerdo-
tes Matth. II, 6. c. XXVII, 2.* Quando igitur h. l. *Pharisæi* & *Scri-
bæ*

bæ super Cathedra Mosis sedere dicuntur : Sacerdotes & Levitæ adeo excludendi non sunt, ut etiam vel præcipue sint intelligendi. 3.) Citra vocationem vero docuisse Phariseos & Scribas, falsum est, nulloque prorsus argumento idoneo demonstrandum. Primo enim a.) hujusmodi vocatio, quicquid etiam contradixerit Adversarius, in populo Israelitico vel maxime fuit recepta. Vocatus enim fuerat Aaron *Ebr. V, 7.* & in persona ejus quotquot ab eo fuerant descensuri. *Conf. Lev. VI. v. 18. c. VII, 36. XXII, 3. Num. X, 8. XVIII, 8. 11. 19.* Vocati sunt *Levita* tempore Mosis, cum omnibus subsequituris posteris, *Genes. XLIX, 7. Num. III, 12. & XLIX, 23.* Vocati sunt *Scribe & Pharisei*, quod supra ex ipsa Phrasi : *sedere super cathedra Mosis*, ostendimus. Porro b.) Vocationem hujusmodi in omnes promiscue *Legisperitos* cadere non potuisse, quod contendit Adversarius, facile damus : Cadere tamen potuit in omnes *Legis-Doctores & Scribas*. Tertio c.) intuitu *donorum*, & aptitudinis, non humanæ *Vocationis*, Scribis h. l. tribui potestatem docendi, quod adversarius affirmat, falsum. Dexteritas docendi *supponitur* : sola tamen ad ipsum munus capessendum non sufficit. Scribæ & Pharisei h. l. non semel *ὀδηγοὶ* appellantur. Nec aliter de iis, quam de certi ordinis hominibus disputat Servator. Denique vehementer errat fanaticus, quando per *Scribas* seu *γραμματεῖς* intelligit quoslibet *interpretandis scripturis* idoneos, sententiamque Christi : *Die Schriftgelehrten sitzen auff Moses Stuhl / vernaculo sermone sic explicat : Wer die Schrift auslegen kan / der hat das Lehr-Ampt.* *γραμματεῖς* enim seu Scribæ, iidem erant, qui *νομοδιδάσκαλοι* : Aliud vero est esse *νομοδιδάκτων*, aliud *νομοδιδάσκαλον*. Illud tantum non *omnibus* : hoc *paucis*, iisque legitime vocatis tribuitur. 4.) *Phariseos omnium sententia fuisse homines, qui munia docendi citra vocationem invaserint*, facilius ab Adversario dicitur, quam probatur. Plerosque & *Sacerdotes & Levitas*, qua sectam, *Phariseos* fuisse ex Scriptura, juxta & antiquitate constat. Quibus tamen docendi partes inde a præcis temporibus demandatas fuisse supra docuimus. Obstat h. l. formula *sedere*

in

in Cathedra Moysi, quæ non modo *successionem*, sed & *succeden-*
tis legitimam Vocationem importat. Obstat eorundem cum
Scribis conjunctio, quos *ingesisse* sese in munia publica nullo
scripturæ testimonio poterit comprobari. Imo vero *D. Ger-*
hardus noster in *L. de Minist.* §. 156. p. 260. hæc ipsa Christi verba
 explicaturus dicit: *Phariseos per Sacerdotalem consecrationem ad*
S. Ministerii functionem evectos fuisse. E quibus omnibus sole
 meridiano clarius apparet, citra vocationem in populo Israeli-
 tico, *publice, & ordinarie*, neminem docuisse.

§. X. Urget VIII.) *Servatorem nostrum exantlato rigoro*
examine e vestigio in patria, & alias, publice docuisse, nec impe-
ditum in eo, etsi ejus de vocatione nondum consiterit, fuisse. Nun-
 quam etiam ob *doctrinam publicam, sed ob motam ab eo seditio-*
nem, quæstos adversarios: nec Apostolos, quia docuerint; sed quia
Christi resurrectionem docuerint, castigatos: denique, etsi nec sacro-
rum antistites fuerint, nec de eorum Vocatione gentilibus quicquam
consiterit, tamen nec Antiochie, nec Athenis, nec alias, quo minus
publice docuerint, impeditos fuisse.

Resp. Uti Christum ad publicum ministerium solenniter
 fuisse vocatum ac missum ex *Jes. LXI, 1. Matth. V, 3. c. XVII, 8.*
Ebr. V, 5. certum; sic e contrario falsum, de illa civibus ejus nihil
 innotuisse. Sat ampla enim futura magnitudinis indicia, puer
 adhuc, dederat Hierosolymis in templo, quo tempore omnes
 qui eum audiebant, stupebant super intelligentia, & responsis
 ejus *Luc. II, 47.* Postmodum *profecerat sapientia & atate, &*
gratia apud Deum & homines i. e. magis magisque illa egerat,
 quæ Deo & hominibus placebant, ut explicat *Theophylactus.*
 Accedebat illustre *Johannis* testimonium, & vox æterni *Patris,*
 auscultante ingenti hominum multitudine, coelitus delapsa:
bunc audite Jo. I, 29. sq. Luc. III, 21. 22. Matth. III, 13. Neque
 vero Jesus prius *docendi, quam miracula edendi* fecit initium.
 Siquidem diserte in Nuptiis Cananæis aqua in vinum versa di-
 citur *manifestasse gloriam suam Jo. II, 11.* Porro Hierosolymis,
 & in Judæa, stupenda signa ediderat *cap. IV, 45.* Reversurus
 quoque in Galilæam, Regii cujusdam filium ex ipsis mortis fau-
 cibus

cibus eripuerat I. c. Speciatim vero Capernaumi non unum ediderat, ante suum in patriam reditum, miraculum, quod ipse testatur *Luc. IV, 25. Revetebatur igitur ἐν δυνάμει spiritus, accepta manifesta & publica ostensione in doctrina & miraculis. Inde quoque, & ea ratione factum est, quod in Synagogis publice docendi locus ei concessus & tributus fuit, quod turbae undique ad eum audiendum concurrerent, ut Chemnitius loquitur in Harm. f. 288. Quid Cives alioqui ejus de eo fenserint, parum refert: nec, ubi jam adest vocatio divina, hominum demum est expectandus consensus. Alioqui nemo vel Prophetarum, vel Apostolorum docere unquam, vel prodire in publicum potuisset. Sufficit Jesum veritatem vocationis, doctrinaeque suae eo usque probatam dedisse, ut seipsum diceret *Prophetam*: fama quoque de illo totam peragraret Galilaeam, & usque ad Nazarenorum aures veniret. Alioqui non dubium est, quin Judaei a Doctoribus publicis vocationem perpetuo requisiverint, siquidem & a *Johanne*, cujus jussu baptismum conferat, *Joh. I, 22.* & a Salvatore ipso, uno quasi ore ac mente, cujus auctoritate doceat, exponi sibi voluerunt, *Matth. XXI, 23.* Noster solummodo ob ejectiones a Christo mercatores questum fuisse putat: sed perperam. Siquidem illi biduo ante, ejectione e templo fuerant, & diserte *διδάσκοντι* supervenisse Scribae & Seniores, & illud quaesivisse dicuntur: *qua potestate id faceret*, nempe quod publice doceret, sedentibus licet in Cathedra Mosaica Phariseis & Scribis. Vid. *Chemnit. Harm. c. CL. fol. 293.* Neque vero Christus hanc ipsam quaestionem ut otiosam, inanem, & supervacuaam rejecit; sed tantum, perceptis hostium suorum insidiis, nova quadam de *Johannis Vocatione* quaestione injecta, respondendi periculum commodè declinavit. Adversarii tamen brevi post, oblata, quae eo usque defuerat, accusandi occasione, non modo quod docuisset, sed & quod docendo seditionem concitare voluisset, reum facere studuerunt, quod patet ex *Luc. XXIII.* Quod ad Paulum & Barnabam attinet, certum est, eos fuisse Apostolos, & quod hinc sequitur, legitime vocatos. Negari quoque non potest, ab his, juxta & eorundem collegis, requisitam*

tam esse Vocationem *Act. IV, 8. 13. 18. V, 28. & c.* Quod vero in Schola Antiochena invitati ad exhortandum fuerunt, causa fuit, quod non infrequens inter Judæos erat, ut, prælecto textu, quidam e plebe surgeret, eumque breviter explanaret. Hinc *D. Chemnitius T. I. c. XXXIV. f. 288.* *Officium, inquit, exhortandi NB. præcipue erat Scribarum, sicut ex Esra colligitur. Et Luc. X. v. 26. Christus inquit: Quomodo scriptum est in lege, quomodo legis? Liberum tamen erat & reliquis, qui donum docendi habebant, & legere & exhortari, certo tamen ordine, sicut manifestum est ex historia Luca IV, 18. sq. & Act. XIII, 25. & 1. Cor. XIV, 24. Ex collatione enim horum locorum usus illius consuetudinis colligi potest. Quæ ipsa tamen Exercitia Prophetica ordini Ministrorum non magis nocere possunt, quam quod apud nos vel Ædilitui integras homilias, vel pueri Catecheseos capita de pulpito recitant, vel etiam peritiores e plebe aliquando respondendi de rebus sacris periculum faciunt.*

§. XIII. Recipit sese IX.) ad illud *Matth. V, 16. sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant operant vestra bona. Quem ad locum observat 1.) hæc verba, uti coram multitudine sint dicta, sic ad omnes etiam Christianos spectare, quod pateat ex 1. Pet. II, 9. 12. Phil. II, 15. 16. 2.) τὸ lucere h. l. sensu in Scriptura recepto, Jo. I, 5. Jes. IX, 1. 19. notare plenam, liberamque gloria Dei amplificationem, seu doctrina fiat, seu vita: Cumque fieri debeat coram omnibus, qui sint in domo, hinc 3.) infert, citra vocationem, omnibus promiscue fidelibus publice docendi potestatem tribui oportere.*

Resp. Num hæc verba ad omnes pertineant, nondum confectum est. Loquitur enim Servator, a.) ad discipulos v. 1. b.) ad Prophetarum in docendi munere successores v. 12. Unde & c.) *Chemnitius, Hunnius, Er. Schmidius, Jansenius, & plerique omnes, de folis interpretantur Apostolis, qui lucem Evangelii accendere, hominesque per id convertendo gloriam DEI provehere debeant. Sed esto, præceptum hoc ad omnes Christianos, spectare: Esto etiam τὸ lucere doctrinæ Christianæ propagationem involvere, quod tantopere propugnat Adversarius. Me-*

D

mini

mini enim Lutherum ipsum huic patrocinari sententiae, quando *T. V. Jen. f. 37.* hæc verba sic explicat: *St. Matthäus* ist hier nicht zuverstehen / von den gemeinen Wercken / die ein ieglicher gegen dem andern thun soll aus der Liebe / davon er *Matth. XXV.* redet; sondern allermeist von den rechten Christi. Wercken / als rechtschaffenen Lehren / den Glauben treiben / und darin unterrichten / stärken und erhalten *zc.* Darum ist das allein das gewisseste Werk eines Christen / wenn er Christum so preiset / und prediget / daß die Leute solches lernen / wie sie nichts / und Christus alles ist. *Conf. Glass. Philol. S. p. 829.* Quid vero exinde detrahetur necessitati vocationis? *Apostoli gerunt officium docendi publicum: Fideles privatim, sic tamen ut ad publicum quoque idonei sunt, si NB. vocatio accedat: verba sunt Seb. Schmidii in Coll. Bibl. P. II. p. 251.* Dicitur: *lucere notat publicam, plenam, liberamque salutaris doctrine predicationem, ad quam nihil opus erat Vocationis.* Resp. 1.) Non pugnat, fieri quicquam libere, & tamen cum observatione ordinis divinitus instituti. 2.) Potest aliquid patefieri *coram hominibus*; ut tamen non fiat in *conventu sacro.* 3.) Cum hoc præceptum omnes obligare adversarius contendat, sequeretur neminem officio Christiani hominis satisfacere, nisi publice concionetur. Quod uti ne ipse quidem adversarius temere affirmaverit; sic h. l. merito monemus, præcepta *generalia*, *salvis specialibus* esse intelligenda.

§. XII. Amplius causæ suæ præsidium quærit in *c. Matth. XXV, 4.* ubi *Christus creditis talentis recte uti, & fortiter studioseque lucrari jubet.* Quo loco *Servatorem liberum publicumque donorum usum, circa vocationem humanam, permisit, hinc probat quia* 1.) *suis quemque donis lucrari jubeat pro viribus, quod, nisi cuivis idoneo publice docere liceat, fieri non possit:* 2.) *simul ac Deo bona sua huic illius concesserit, iisdem lucrari fas sit, seu id placeat seu displiceat aliis, seu vocatio affuerit, seu non affuerit.*

Resp. 1.) Per *Servos* h. l. *πρότως* intelliguntur Apostoli, eorundemque in docendi partibus successores. *Amos. III, 7. Num. XII, 7. Jo. XII, 26. Rom. I, 1. Apoc. I, 1. 1. Cor. III, 5. IV, 1.* Per *talenta*

lenta vero dona ministrantia, quibus animas hominum Deo lucrificare debent. *1. Cor. IX, 19. 20. 21. 1. Pet. III, 1.* Hoc ipso autem *Vocatio* legitima adeo non excluditur, ut etiam ipsum *Servorum* nomen eandem involvere videatur. Imo vero diserte h. l. prius vocati, deinceps pecuniis donati introducuntur. Hinc *D. Gerhard. in Harm. fol. 846. b.* ex hac ipsa parabola infert, quod nemo sine vocatione munus docendi aggredi debeat, cum *vocatio & distributio talentorum h. l. conjungantur*, quod tamen impudenter negat fanaticus. 2.) Si vero per *Servos omnes* intelligantur promiscue *Christiani*, quod salva fidei analogia fieri posse concedimus, tunc *talentorum* nomine veniunt *dona ministrantia*, sed *sanctificantia*, quæ sic vocamus, quibus utique, citra peculiarem vocationem, lucrari fas esse, ita ut, fidei, spei, charitatis, aliarumque virtutum majora indies incrementa capere studeamus, minime diffitemur. Quid autem hoc ad impugnandam vocandi necessitatem? Dixeris: *si semper est expectanda vocatio, qui quis acceptis V. talentis totidem alia lucrari poterit?* R. Ostendendum erat, id, nisi publice docendo, præstari a quoquam non posse. Plures sunt modi bene collocandi accepta, dummodo quis iis recte, & pro eo, ac fieri debet, utatur. Sat amplam in nobis ipsis, amplam in domesticis, amplam in aliis, privatim instituendis, & commonendis, docendi occasionem habemus, si tanta ejus cupiditate flagramus: nec opus est, ut publicum docendi munus, cum ipsius ordinis divini injuria, invadamus. Jubet utique Deus omnes creditis sibi dotibus lucrari, nec tamen cum *perturbatione ordinis* ab ipso in Ecclesia instituti. Alioqui & feminis fas foret partes docendi publice sumere: Et quisquis donis gubernandi Ecclesiam, & dirigendi sacra instructus esset, procul vocatione accepta, posset sibi *Episcopatum* rapere, quod tamen fieri licere ipse adversarius inficiatur ac pernegat.

§. XIII. Provocat XI.) ad locum *Job. VII, 38.* Qui credit in me, de illius ventre flumina fluent aquæ vivæ. Ex quo infert, quod, sicut aqua viva nemine impediante profluat: sic etiam dona Spiritus S. libere se exerere debeant.

D 2

R. Ita

R. Ita est. Dona Spiritus S. impediri non debent. At vero per vocationem non *impediuntur*, sed potius ad exercitium *provocantur*. Et quemadmodum aquæ fluxus non inhibetur, etsi suos intra alveos se continere cogitur; ita nec donorum Spiritus S. exercitium impeditur, etsi intra *Divini ordinis limites*, ad quos spectat *vocatio*, coercetur.

§. XIV. Multum quoque præsidii XII. & XIII. ponit in verbis Pauli *1. Cor. XII, 7. 8.* Unicuique datur manifestatio Spiritus, ad id, quod expedit. Nam huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii vero sermo scientiæ, secundum eundem Spiritum, &c. *Quibus id sibi voluisse putat Apostolum, quod, qui donis sapientiæ, & cognitionis, instructus sit, docere alios debeat, utpote ad quod dona illa concessa sint, idque publice & palam, non privatim, quum de huiusmodi usu disputet Paulus, ex quo commodum redundet ad omnes; perinde ut singulorum membrorum ministeria toti inserviant corpori: Neque tamen h. l. requiri vocationem, quum 1.) Paulus contentus sit innuisse, quemlibet per donorum Spiritus S. concessionem ad id obligari: 2.) reliqua χάρισματα, sine vocatione exerceantur. 3.) Spiritus S. non possit obtinere finem a se in distribuendis donis intentum, ob vocationem humanam carnalibus sepe consiliis maculatam.*

Resp. Etsi quemvis, Spiritus S. donis beatum, ad utenda ea, obstrictum esse demus; illa tamen *obligatio* non potest *evertere ordinem*, a Deo ipso, in Ecclesiam sapientissime investum. Qui cum a quolibet publice docturo legitimam vocationem requirat, nefas certe fuerit sine illa docendi partes invadere. Neque etiam dona eo consilio a Deo indulta sunt, ut *omnibus* in Ecclesia promiscue usui esse debeant. Hoc enim ne *ferè* quidem *posse*, facile assequuntur, qui cogitant, corpus Ecclesiæ multo diffusum esse latius, quam ut *totum* de *unius* hominis dotibus possit participare. Quo magis mirum me habet, ausum fuisse adversarium scribere in toto hoc capite XII. ne verbulo quidem *vocationis* injici mentionem. Deus enim non modo membra in corpore *v. 18.* sed etiam homines in Ecclesia dicitur NB. *posuisse alios quidem Apostolos, alios Evangelistas, alios*
Pro-

Prophetas, alios Doctores & Pastores v. 26. non modo per seipsum, ut Paulum Gal. I, 1. sed & per homines, utpote Timotheum, Titum alios: Quo illa de mediata vocatione exceptio prorsus removeatur. Petimus interim dona extraordinaria ab ordinariis distingvi. Ad illa usurpanda nihil opus est vocatione per homines. Nam ut eorum collatio, sic, ad collata utenda vocatio, fit sine medio. Et uti Deus extra ordinem illas dotes concessit, sic ut iis utatur, extra ordinem & immediate vocavit. Contra: sicuti dona, inprimis ministrantia, hoc tempore mediate & ordinarie conferuntur; sic homines ad eadem applicanda ordinarie ac mediate, per homines nimirum, vocantur. Urget: sed uti reliqua sine vocatione exeri possunt χαρίσματα; ita & προφητείας. R. Admittimus, si sit immediate collata. Sin secus: ob rationes allatas, & ordinem divinitus constitutum, fieri licere negamus. Neque vero periculum est, ne Spiritus S. sine suo in conferendis donis intento excidat. Etsi enim eventus non respondeat, qua usum publicum, respondere tamen potest, qua privatum. Imo si vel maxime in solidum eo excideret, tamen quia ejus intentio tota est ordinata, hoc ipsum Majestati ejus non magis noceret, quam quod, stante licet voluntate de salvandis hominibus universali, plerique illorum damnantur.

§. XIV. Urget XIV. & XV. quod 1. Corinth. XIV, 12. 16. *Omnes jubentur edificare Ecclesiam, & sive Psalmos habeant, seu lingvas, seu revelationes, omnia ad edificationem referre: Uti enim hoc ipsum citra doctrinam publicam fieri posse negat; sic ad eandem nullam ab Apostolo requisitam fuisse vocationem existimat.*

R. Etsi jamjam Lutheri ævo, cælestes, ut dicebantur, Prophetæ, superiore autem & Nostro, Elias Prætorius, aliique Enthusiastæ, ad hunc sese locum, velut ad commune præsidium, receperunt, nec aliorum quoque Interpretum eadem sit de eodem sententia; tamen, si recte consideretur, nec vocandi necessitatem tollit, nec docendi Libertinismum confirmat. Hornbeckius in S. C. L. VI. pag. 553. de sacro quodam interpretandi scripturas exercitio, omnibus in Ecclesia, saltem ad docendum idoneis,

communi, & ad Ecclesiæ utilitatem directo accipit. Quod ipsum uti penes Corinthios nihil aliud, illius opinione, fuit, quam *supremus Catecheseos gradus*; ita salvo *Ministerii ordine*, huiusque speciali *vocatione*, adhiberi potuisse omnes intelligunt. Nam si vel maxime *χαρισμα* quoddam extra ordinem accessit, hoc ipsum pro *immediata vocationis testimonia*, non autem *mediata impedimento* habendum fuit. *Lutherus Noster T. II. Wütemb. p. 246.* de ordinariis Ecclesiæ Corinthiæ Doctoribus ac Ministris ex officio scripturas explicantibus, & applicantibus accipit, ut qui h. l. *Ecclesiæ*, ac *Laicis* clarissime opponantur, & ordinariæ debuerint prophetare, & prophetando ædificare Ecclesiam. Audiamus Lutherum ipsum: Es geben wohl etliche für/ inquit, S. Paulus habe 1. Cor. XIV. einem ieglichen Freyheit gegeben in der Gemeine zu predigen = = Aber das ist weit gefehlet = = Es lese wer da will das ganze Capitel/ so wird er klährlich finden/ daß S. Paulus daselbst redet von weissagen/ lehren und predigen in der Gemeine oder Kirchen/ und nicht der Gemeine zu predigen befiehet/ sondern mit den Predigern/ so in der Gemeine oder Versammlung predigen/ handelt/ sonst müste er den Weibern das Predigen nicht verbieten/ als die auch ein Stück der Christlichen Gemeine sind. Und als sich der Text giebet/ wirds eine solche Weise gewesen seyn/ daß in der Kirchen unter dem Volcke/ die Propheten/ als die ordentlichen Pfarr = Herren und Prediger/ gesessen sind/ und einer oder zwey/ den Text gesungen oder gelesen/ wie noch bey unsern Zeiten/ auff den hohen Festen/ zwey das Evangelium mit einander pflegen zu singen in etlichen Kirchen. Auff solchen Text/ den einer unter den Propheten/ an dem es gewest ist/ hat geredet und ausgeleget/ gleichwie die Homilien in der Römischen Kirchen gewest sind. Wenn der ausgeredet/ hat ein ander etwas dazu mögen reden/ bestätigen oder daß verklären/ Gleichwie St. Jacob/ *Actor. XV.* auff St. Peters Rede auch that/ und bestätigt dieselbe und verkläret sie. Wie auch S. Paulus in den Synagogen thät/ *Act. XIII.* = = Daß wohl scheint/ wie das Sigen gehe allein die berufene Propheten und Prediger an/ welcher unter denen hat preden sollen/ ist auffgestanden: Oder ist blie

blieben sitzen / darnach die Sache ist wichtig gewesen. Gleich als wie ein Fürst mit seinen Rätthen zu Rathe sitzet / oder ein Bürgermeister mit seinen Rathsgenossen, 2c. Vielweniger ist zu leiden / daß in einem Geistl. Rath / das ist / ins Predigt = Ampt oder Propheeten = Sitz ein frembder Schleicher sich dringe / oder ein Laie unbesruffen sich des Predigens unterwinde in seiner Pfarr = Kirchen. Es soll den Propheten befohlen seyn und bleiben / die sollen der Lehre warten / und einer immer den andern lehren / und iramer einander treulich helfen / also / daß es ehrbarlich und ordentlich zugehe / spricht S. Paulus. Wie kan es aber ehrbarlich und ordentlich zugehen / wo ein ieglicher dem andern ins Ampt greiffet / das ihm nicht befohlen ist / und ein ieglicher Laie in der Kirche auffstehen will und predigen? 2c. Summa S. Paulus will den Frevel und Muthwillen nicht leiden / daß einer in ein frembd Ampt greiffet / sondern ein ieglicher soll auff seinen Befehl und Beruff acht haben / und des warten / damit er eines andern Beruff ungehindert und mit friedert lasse. Sonst mag er klug seyn / lehren / singen / lesen / deuten / da ers recht und fug hat / bis ers gnug und satt habe. Will Gott ausser und über solche Ordnung / Aempter und Beruff etwas sonders machen / und einen erwecken über die Propheten / das wird er mit Zeichen und Thaten beweisen / wie er die Eselin ließ reden / und den Propheten Bileam ihren Herrn straffen / wo er das nicht thut / da sollen wir es halten und lassen bleiben bey den alten geordneten Ampte und Befehl. Lehren sie nicht recht / was gehet dich das an? darffest du doch nicht Rechenschafft dafür geben. Darum zeucht auch S. Paulus das Wort / Gemeine / oft an in diesem Capitel / damit er einen gewissen Unterscheid machet der Propheten und des Volcks. Die Propheten reden / und die Gemeine höret zu. Demz also spricht er: Wer aber weissaget / der bessert die Gemeine. Und abermahl: Trachtet darnach / daß ihr die Gemeine bessert / auff daß ihr volle Gnüge habt. Wer sind nun hier die / so die Gemeine bessern sollen? Sind es nicht die Propheten / und (wie er sie nennet) die mit Zungen reden / das ist / den Text lesen oder singen / da die Gemeine zuböret / und die Propheten / die den Text sollen auslegen zur Besserung der Gemeine? Da ist ja klar gnug / daß er hie
die

der Gemeine das Hören und Besserung befiehet/ und nicht die Lehre noch Predigt-Amt. Darnach machet er noch einen klaren Unterschied/ und heisset die Gemeine Layen/ und spricht: Wenn du segnest im Geist/ wie soll der/ so an statt des Layen steht/ Amen sagen/ sintemahl er nicht weiß/ was du sagest. Du sagest wohl fein Danck/ aber der ander wird nichts davon gebessert. Da ist abermahl ein Unterschied des Predigers und Layen gestellet. Aber was ist noth weiter davon reden/ der Text liegt da/ und giebt auch die Vernunft/ daß in kein frembd Amt zu greiffen sey. Denn also spricht S. Paulus: Die Weissager lasset reden zwey oder drey/ und die andern last richten 2c. Solches ist ja nicht anders geredet/ denn von Weissagern/ welcher einer oder zwey sollen reden/ und die anderen sollen richten. Was heist hier andere? Solts heissen der Pöbel? Mit nichten/ sondern es soll heissen die andern Propheten oder Weissager/ so in der Kirchen sollen predigen/ und die Gemeine bessern/ die sollen richten und helffen zusehen/ daß recht geprediget werde. Und wo sichs begeben/ daß einer unter den Propheten oder Predigern das beste treffe/ so soll der erste sich weisen lassen und sagen: Ja/ du hast recht/ ich habes nicht so wohl verstanden 2c. *Hæc cœlesti illo ore Lutherus Noster, cujus in sententia etsi cum N. Hunnio in der Warn. p. 197. acquiescere possumus; tamen si cui duriusculum videatur generalem Apostoli admonitionem, & omnia illa quæ h. l. τῶν πνευματικῶν nomine laudantur, utpote Prophetia, Psalmi, revelationes, discretio spiritum, dona Lingvarum, sanationum &c. ad solos Ecclesiæ Ministros restringere, ei per nos liceat, hujusmodi ad Laicos quoque, & homines de plebe extendere, dummodo fateatur χάρισμα, quo usi sunt, προφητείας non minus extraordinariam fuisse, quam dona Lingvarum, sanationum, & alia quibuscum conjungitur 1. Cor. XII. v. 9. 10. 28. c. XIV, 4. 5. Nec officit, quod eadem ζηλωσας, vel summo studio venari jubet Apostolus, cum tamen extraordinaria consequi non fit in potestate nostra. Non enim de acquisitione loquitur Paulus, sed de applicatione & usu. Siquidem operam dare debebant Corinthii, ut non tam lingvarum multarum, a quibus parum; quam prophetiæ, a qua plurimum commodi fit*

fit expectandum Ecclesiae, usu & exercitio certarent. Nam qui loquitur lingua seipsum aedificat: at qui prophetat, congregationem aedificat 1. Cor. XIV, 4. Hinc v. 12. Quandoquidem vos, ait, sectatores estis Spirituum (ζηλωται τῶν πνευμάτων) NB ad aedificationem Ecclesiae quarite, ut excellatis. Et sicut ipse Paulus, frequenti usu eadem sectabatur v. 18. & 19. sic & Corinthios, non aliter, quam crebro exercitio æmulari volebat. Ceterum quam hæc omnia pro defendendo Libertinismo docendi parum faciant, nemini non apparet. Uti enim χαρίσματα extraordinaria sunt testimonium immediata vocationis, & eo fine conferuntur a Deo, ut communicentur cum aliis; sic usus earum legitimus impediri potest a nemine, & si talibus beatos se esse Enthusiastæ ac Libertini ostenderint, nos quidem quo minus iis, etiam citra vocationem ab hominibus, ad aedificationem Ecclesiae utantur, fruantur, non repugnabimus. Quoad tamen illud idoneis rationibus demonstrare non poterunt, dent veniam, si ante vocationem legitimam ad publice docendum non admittantur.

§. XV. Porro sua pro sententia argumentum petit ex 1. Thessal. V, 19. 20. 21. Spiritum ne extinguatis. Prophetias ne aspernemini. Omnia probate, quod bonum est, retinete. *Equibus patere Dicit, prophetias donum impediendum non esse, etsi in ea non omnia sint pura, sed talia, quæ aliqua exploratione indigeant.*

R. Nonnulli cum Chrystostomo & Theophylacto h. l. per Spiritum non extinguendum, intelligunt, gratiam Spiritus S. & lumen mentium internum, per eandem accensum, quod extinguere h. l. vetet Apostolus, per peccata mortalia, & regnantia. Interim, quia hi ipsi non inficiantur, per Spiritum dona linguarum, aliaque id genus χαρίσματα posse intelligi, nec nos repugnamus magnopere. Ex hoc ipso tamen non sequitur, nil opus esse vocatione, ad docendi partes in Ecclesia publice obeundas. Prophetias enim immediatae donum, si quod expectandum esset hoc tempore, minime oportere contemni, vel impediri, nos facile concedimus. Uti autem superesse

E

hujus-

hujusmodi merito inficiamur; sic illud inhiberi reprimique a nobis, non est quod clamet fanaticus.

§. XVI. *Est Ephesi promiscue jubentur esse pedibus calceati, seu parati ad Evangelium predicandum c. VI, 12.*

R. Nulla nos urget necessitas, ut ea de promptitudine ad predicandum interpretemur, quæ de promptitudine ad laudandum, & confitendum possunt intelligi: etsi prior illa, si quis vocetur legitime, minime excludatur. Hinc Petrus hanc ipsam ἐτοιμασίαν τῶν εὐαγγελιστῶν sic explicat: *Parati estote ad respondendum cuivis petenti rationem ejus, quæ in vobis est, spei.* Zanchius autem T. VI. OO. f. 259. *Metaphora, inquit, talis est: Qui ad bellum accedunt, bonos calceos, & ocreas induunt, illisque muniunt & pedes & tibias, ut sint promptiores ad pugnam: Sic Christianus miles debet animi sui pedes, his spiritualibus calceis, munire, nempe promptitudine ubique locorum consistendi, atque etiam, si vocetur a Deo, predicandi omnibus Evangelium pacis.*

§. XVII. *Omnes tamen de jure debeamus esse Magistræ Ebr. V, 12.*

R. Debemus etiamnum: sed ratione habitus, & solidæ rerum sacrarum cognitionis, non actualis exercitii, & ordinariæ institutionis. Magistri enim h. l. dicuntur qui sint τέλειοι, perfecti, adulti, qui non sint pueri sensibus 1. Cor. XIV, 30. sed evaserint in viros εἰς μέτρον ἡλικίας τῶν πληρώματων τῶν χειρῶν Ephes. IV. v. 13. habeantque adeo NB. διὰ τὴν ἔξω, per habitum, sensus exercitatos ad discretionem boni & mali Ebr. V. ult. Quæ omnia in homine Christiano adesse possunt, etsi doctrina, & institutio publica non accedant. Et vero si totum corpus oculus, ubi auditus? si totus auditus, ubi olfactus? Num omnes Prophete, num omnes Doctores? 1. Corinth. XII, 17. 29. Imo nolite multi Magistri fieri. In multis labimur omnes. Jac. III, 2.

§. XVIII. *At vero prohibemur deserere congregationem nostram ipsorum, sed potius omnes invicem adhortari Ebr. X, 25.*

R. Vox παρακαλεῖν natura sua est generalis, & qualemcumque monendi & adhortandi modum involvit. Bene autem ad h. l. observat Seb. Schmidius, cum verbo παρακαλεῖντες non

non modo τὸ ἀλλήλους, sed etiam εἰς τὸ ἐπισυνάγεσθαι, aut simile quid repeti oportere, sic ut Apostolus velit alterum ab altero commoneri, & excitari ut simul conveniat ad congregationem. Ab excitatione vero ad congregationem frequentandam, ad admonitionem publicam & solemnem in ipsa congregatione nulla est consecutio.

§ XIX. Atqui, ait, *Matth. XIIX.* non pauci, sed omnes, corripere fratrem: & *1. Cor. XI, 26.* omnes annuntiare mortem Domini: denique suis quisque dotibus alteri inservire *1. Petr. IV. v. 10.* jubentur.

R. *Potestas* corripiendi tribuitur omnibus, quæ tamen est exercenda per paucos. A correptione etiam singulorum privata, ad institutionem omnium publicam, non licet concludere. Aliud porro est mortem Domini annuntiare, aliud publice, ordinariæque in Ecclesia docere. Illud confessione, psalmis, precibus fieri potest ab omnibus: Hoc ex instituto divino reservatum est paucis. Si enim omnes, qui una S. Cœna utuntur concionari deberent, quæ, rogo, inde oriretur confusio? Etiam feminæ tenentur Domini mortem annuntiare: sed a doctrina publica exclusas esse Deus voluit. Postremo debet equidem suis quisque donis fervire alteri: salvo tamen Ordine divinitus instituto. *Unusquisque, ut ipsi distribuit Deus, unusquisque, ut illum vocavit dominus, ita ambulet. 1. Cor. VII, 17.*

§. XX. Denique nostris nos armis oppugnare studet fanaticus, urgetque, a nobis ipsis defendi, omnes quidem docere posse idoneos: solos tamen vocatos ordinariæ, & tanquam ex officio docere, verosque adeo & legitimos Doctores esse. Atqui officium nihil aliud esse, quam obligationem ad hoc illudve faciendum. Quæ obligatio cum ex mera donorum presentia oriatur, quemlibet iis donis utentem & docere, & tanquam ex officio docere, ac verum adeo legitimumque doctorem esse.

R. Mera donorum presentia capacitatem quidem & aptitudinem ad docendum importat: Potestatem non affert. Paulus non sine gravi causa inter χαρίσματα, ministeria, & ἐνεργήματα distinguit *1. Cor. XII, 4. 5. 6.* quo doceat, a concessione donorum

faltem mediata & ordinaria, non statim provolandum esse ad ἐνεργήματα, sed expectandam esse διακονίαν, ad quam nisi per legitimam vocationem hodiè perveniri non potest. Et licet acceptis quisque donis recte sobrieque uti debeat: illa tamen obligatio tanta non est, ut necessitatem vocandi tollere, vel ordinem divinum turbare ob eam liceat. Est enim mere *generalis*, nec ante ad publicum donorum exercitium & usum transferri potest, quam per honestam vocationem locus & occasio præbeatur. Reliqua quæ addidit Auctor partim jam supra discussa sunt, partim indigna, in quibus opera nostra diutius occupetur.

§. XXI. Hactenus igitur argumenta, quæ pro *Libertinismo docendi* attulit adversarius, refutavimus: Nunc, quibus *Vocationis Necessitatem* sollicitet, & quid in nostris, pro eadem afferri solitis, rationibus desideret, videamus. Urgemus I.) Ubi non datur missio; ibi nec locum invenit prædicatio. Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur *Rom. X, 15.*

Excipit I.) Adversarius: Missionem h. l. non Vocationem requiri. Hæc duo plurimum differre. Nuntium ab ablegante mitti: nec tamen ab eo, ad quem mittitur, vocari. Milites a Principe mitti: nec tamen ab hostibus accerseri. Ministros verbi mitti quidem oportere a Deo, sed non vocari ab homine.

R. Etsi forte aliqua possit excogitari ratio, per quam inter *Missionem & Vocationem* quodammodo distingatur, ita ut *Vocatio* directe *personam*, hujusque *denominationem: Missio* autem *officium*, hujusque *commissionem* respiciat: Altera etiam in signo rationis nostræ *precedat: altera subsequatur*. Supervacua tamen & otiosa hæc est subtilitas, siquidem stylo Scripturæ, & qua rem omnino coincidunt. Utrumque certe de Ministris Dei, & Ecclesiæ Doctoribus invenitur. Aaron dicitur καλέσμεν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, vocatus a Deo *Ebr. V, 4.* Johannes vero ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, vel missus a Deo *Joh. I, 6.* Quin unus & idem Paulus semel iterumque se nominat κλητὸν ἀπόστολον h. e. & vocatum & missum *Rom. I, 1. 1. Cor. I, 1.* Ac ne quis existimet, hæc de vocatione, & missione *immediata*, solum vale-

re, urgeo verba Servatoris, *Matth. XXIII, 34. Ecce mitto ad vos Prophetas, & sapientes, & scribas, & illorum aliquos occiditis &c.* Quam prædictionem, juxta cum aliis, in *Stephano Proto-martyre*, impleta fuisse, est extra controversiam *Aclor. V, 40. VII, 59.* Qui tamen non ἀμέσως a Deo, sed ab Apostolis, & toto fidelium cœtu ad munus Diaconi obeundum, & prædicandum fuerat vocatus *Acl. VI, 6.* Sic *c. XV, 25.* Judas & Silas aliique a tota Hierosolymorum Ecclesia mittuntur Antiochiam, quos quidem non modo acceptas literas exhibuisse, sed & verbum prædicasse, & copioso sermone fratres in Doctrina confirmasse ex *v. 32.* discimus. Denique *Timotheus Ecclesiæ Ephesinæ Episcopus* non immediate a Deo, sed a Paulo & reliquis Presbyteris erat vocatus *1. Tim. IV, 4. 14. 2. Tim. I, 6.* Et tamen de hoc non minus, quam de seipso, pronuntiat Apostolus: nomine Christi προσπέυσμεν *2. Cor. V, 20.* Ut adeo ne in his quidem, qui ab hominibus sacro præficiuntur cultui, misso & vocatio differant. Dixeris: *Interim non est necesse, ut quis ab eo, ad quem mittitur, vocetur.* R. Atqui *David* vocabatur a *Saule*, ad quem mittebatur a *Patre*, *1. Sam. XVI, 19. 20.* Ergo nec pugnat, eundem & ab Ecclesia vocari, & ad eandem mitti. A DEO enim mittitur; sed per Ecclesiam, veritatis custodem ac vindicem, divinæque voluntatis nuntiam ac interpretem vocatur. *Perbelle D. Heilbrunnensis Abbas Francisci, in Margar. Theol. L. XIII. p. 130.* Filius, inquit, Dei Ecclesiam sponsam suam constituit Dominam bonorum suorum, que passione & morte sua promeruit, eique hanc potestatem dedit, ut dona sua recte per idoneos ministros dispenset. Instas: *Ubi quis mittitur ἀποκατατοπιζῶς, palam est, non demum expectari debere vocationem.*

Resp. Distingvendum est inter immediatam, & mediatam vocationem. Illa est, quando Deus non per hominum suffragia, sed vel per seipsum mittit homines, ut Prophetas in V. & Apostolos in N. T. vel interpreti mittendum quocunque modo declarat, ut *Aaronem Ex. XXVIII, 1. Ebr. V, 4.* Hæc est, quando quis per homines, & ab hominibus mittendi potestate instructus, vocatur *Gal. I, 1.* Jam ubi Deus per seipsum, &

fine medio mittit, ibi nil opus esse *Vocatione per homines* facile largimur. Unde adeo frustra est adversarius, quando necessitatem vocandi impugnaturus, monet, hac ratione, *etiam Apostolos a gentilibus debuisse vocari*. Apostoli enim erant *immediate vocati*, atque ad omnes gentes instituendas misi: Nil igitur opus erat *vocatione per homines*. Adhæc *Vocatio*, nisi ab Ecclesia jam *plantata*, proficisci non potest. Tunc autem temporis erat *plantanda*. Ceterum ubi *mediate mittit*, per homines: ibi vero jam præsto est *vocatio*: siquidem *vocatio per homines, & missio mediata* coincidunt. πρῶτον adversarii ψεύδῳ est, quod putat, eos omnes jam dum *vocatos esse a Deo*, qui donis docendi instructi sunt. Et si enim hæc recte sese habeant, qua *dona extra ordinem collata*, utpote quæ *missionis immediate certissimum sunt indicium*, ab ordinariorum tamen donorum collatione, ad *missionem vocationemque specialem* non fas est concludere, quod supra evicimus.

Monet II.) *Facile apparere de solis Apostolis, & Apostolicis viris, disputari h. l. predicaturis nimirum apud eos, qui nihil quicquam de verbo audierint: nec antea crediderint, & quod hinc sequitur, neminem vocare potuerint.*

R. Ita quidem *Socinistas* inter contendunt *Osterodus apud Calov. in Socin. p. 905. & Schmaltzius apud Gerb. de Minist. pag. 87.* Ceterum *Apostoli scopus, & universa textus ἀποστολῆς* facile ostendunt contrarium. Id quippe agit *Apostolus*, ut causas rejectæ *Judæorum gentis* alleget, eademque non ex *Numinis invidia*, sed *hominis pertinacia* deduci oportere ostendat. Quod ut obtineat docet, non modo totam *οἰκονομίαν*, gratiæ esse *catholicam*, ita ut *universalis sit benevolentia Patris*, siquidem *Deus, omnium Dominus, sit quoque dives misericordia in omnes* vers. 12. *universalis sit satisfactio Filii*, cum *τέλος νόμος sit Christus ad salutem omni credenti* v. 4. *universalis denique sit Applicatio Spiritus S. per vocationem, fideique oblationem, cum in omnem terram exierit sonus Evangelii: & prope sit verbum fidei in ore hominum & corde hominum* v. 8. & 18. Sed & unum eundemque, ac prorsus immutabilem *salvandi modum esse insinuat, ita ut*

ut *Judei* alia, quam *Græci*, ratione justitiam consequi, & e reatu peccatorum emergere non possint. Immotam porro, & constantem hanc Dei sententiam esse, ut & *soli* & *omnes* salventur, qui *nomen Domini invocent*: *Neminem vero invocare nisi qui credat: neminem credere, nisi qui audierit, neminem audire, nisi cui prædicatum fuerit, neminem predicare, nisi qui missus fuerit.* Hunc igitur ordinem omnibus salvandi cupidis necessario esse tenendum, nec æquum esse ut Deus in negotio salutis se voluntati hominum; sed ut *homines* se voluntati *Dei* accommodent. *Judæos* nihilominus sprevisse illum, & alia, quam Deus præscripserit, ratione ac modo salvari cupere: Hinc igitur mirum non esse, quod, quam alii facile salutem recipiant, ipsi non assequantur. Quibus observatis constat, Pauli verba: *quomodo predicabunt, nisi mittantur?* non de solis Apostolis, aut Ecclesiæ plantandæ temporibus, intelligi oportere, quod adversarius contendit, sed perpetuæ esse necessitatis, perpetuique valoris. *Uti enim semper & necessario salvatio prærequirit invocationem: invocatio fidem: fides auditum: auditus prædicationem: ita semper & necessario prædicatione prærequirit missionem.* Nec ratio apparet, cur id solum, quod de missione dicitur, velimus ad tempora Apostolorum restringere, cum reliqua omnia procul temperamento illo accipiamus. Denique *perpetuæ veritatis* regula est: in *relatione terminum* non habere locum sine *fundamento*. Ministerium vero est *relatio*, cujus *fundamentum* est *missio*, terminus ipse, *prædicatione*: Ergo *prædicatione* legitima, seu terminus non habet locum absque *missione* & *vocatione*, tanquam *fundamento*. vid. *Gerh. de Ministr. p. 86.*

§. XXII. Alterum pro necessitate Vocationis Argumentum est, quod Deus improbat sponte currentes, nec missionem expectantes *Jer. XXIII, 21.*

Excipit 1.) *Missionem h. l. non vocationem requiri.* 2.) *Textum non de ordinariis Doctoribus, sed extraordinariis agere.* Quod Osterodi effugium est *Instit. c. 42. p. 437.* 3.) *Vocationis defectum non obfuturum fuisse efficacia verbi, dummodo hoc purum annuntiassent. Vocationem ergo non esse necessariam.*

R. Mis-

R. 1.) Missionem & Vocationem æquipollere supra ostensum fuit. 2) Si rem recte putamus, neque de *ordinariis*, neque de *extraordinariis*, sed *falsis* Prophetis agitur, qui, præter inanem nominis jactantiam, nihil habebant Prophetici. Adde tamen, Prophetas olim *geminam* gessisse personam: alteram *prophetarum*, qua salium, & sic prodebant *nova*, & eo usque incognita: alteram *Doctorum*, & sic tractabant *vetera*, atque a majoribus accepta: Hinc immediata *suggestio*, hinc legitima requirebatur *Misfo*. Utrumque Pseudo-prophetis deerat, qui & prophetabant, sine revelatione: & currebant, sine vocatione. Unde & h. l. *utraque* de causa deprehenduntur. Interim uti recte vocati *male*; sic non vocati aliquando *bene* docere possunt *Luc. II, 17. Act. XVI, 17. Marc. I, 24*. Quapropter si Pseudo-prophetæ ab illa sibi temperassent audacia, & non tam *nove revelata* jactassent, quam *vetera* bona fide *tradidissent*, non obstante vocationis defectu, utilem Ecclesiæ operam fuerant navaturi. Sic enim & seducentium diminutus fuisset numerus, & verbo Dei suus constitisset fructus, ut, qui non a proponentis vocatione, sed Dei ordinatione dependet, nullaque hominum protervia potest intercipi. Vid. *D. Müller in Luth. def. p. 10. 11. & Vindic. p. 28. sq.*

§. XXIII. Urgemus III.) quod nemo sibi sumit honorem (ministerii S.) sed qui vocatur a Deo, quemadmodum & Aaron *Ebr. V, 4*.

Excipit cum *Nicolaide* Socinista, apud *Calov. in Socin. p. 906. & Völckel. L. III. de relig. c. 37. Textum agere de Pontifice maximo, & docere, quod nemo sibi in N. T. sumere potuerit honorem Messæ, nisi vocatus a Deo, ad instar Aaronis in Veteri. Respici etiam ad Johannem, qui neget hominem quicquam accipere posse, nisi id subministraretur e cælis Jo. III, 27.*

R. Non negamus agi h. l. de Christi Pontificatu Maximo. Interim Apostolus, per *universalem negativam*, *ὅχι ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν*, quam loco *ὑποθέσεως* præmittit, antequam eam ad Christum applicet *v. s.* loquitur de universali ratione *æquitatis*, in capeffendo quovis Sacerdotio, & a necesfi-

tate

tate vocationis in V. T. infert necessitatem Vocationis in Novo, ac speciatim Messiae, qui non modo, ut typo suo Pontifici V. T. hac parte responderet, sed & ut Ordinationi Catholicae de non capessendo, ante Vocationem, sacerdotio satisfaceret, non ante aggressus sit Ministerium & munus propheticum personale, quam vocaretur & voce caelitus de lapsa inauguraretur. Vid. *Hülfs. Vind. Art. XL. de Minist. p. 173.* Add. *Stegm. in Photin. Dissert. LIII. p. 610.* Quod si ipse Dei filius non ante aggressus fuit munia sua, quam vocatus esset a Patre: multo minus nudus homo non vocatus capessere docendi partes debet, recte infert *B. Calovius noster in Syn. Contr. p. 906.* Et *Jo. XX, 21.* Servator dicit: *Sicut Pater me misit; ita & Ego mitto vos:* nempe quo doceat, etiam in negotio Vocationis requirendae, & urgendae illius nos *exemplum* respicere oportere.

§. XXIV. Quarto praetereundum non est, dehortari Jacobum, ne quilibet docere praesumat *c. III, 1.*

Excipit Adversarius: *Idem a se contendit, qui doceat, distingui oportere infantes, & adultos in Christo: nec quenquam arrogare sibi ea, quorum ipse sit incapax, debere. Interim e Jacobo verbis patere sententiae nostra contrarium, ut qui nullam habuisset monitionis causam, nisi tunc creditum fuisset, pluribus docere in Ecclesia fas esse.* Infert: Also muß es dann in der ersten Kirchen also gestanden haben / daß man ohne Menschen-Beruff wohl habelehren mögen / und daß Jacobus deswegen Gelegenheit und Ursach gefunden / die Gläubigen zu der Behutsamkeit zuvermahnen.

R. 1.) Quod non nisi idoneis, & aptis ad docendum, iisdemque adultis in Christo, ut loquitur Scriptura, docendi potestatem relinquit, vehementer laudo. Verendum autem est, ne multi plura suis de facultatibus sperent, quam in re est, seque ad docendum pulcre arbitrentur idoneos, etsi nondum satis didicerint. Quo pacto non modo rerum omnium orietur confusio, sed & horribilem in modum corruptetur doctrina. Sane plures sibi t. t. praeter meritum docendi in Ecclesia rapuisse partes: eoque ipso Apostolo nostro monitionis gravissimae occasionem dedisse, ne ipse quidem diffiteretur fanaticus. Quos cum eo nomine severe objurget, pravamque morem abolitum cupiat Jacobus, vel hoc ipso docuit nefas esse, cuilibet promiscue publice docendi potestatem tribuere.

Instat: *Non tam de Doctoribus h. l. quam intempestivis & praeposteris*

F

Censo-

Censoribus disputari: Es hätte das Ansehen / daß eine *antiptosis* im Text sey / also daß πολλοὶ διδάσκαλοι so viel sey / als πολλῶν διδασκαλοι Viel Lehrer / Allmanstadler / die iederman richten und hoffneisten wollen.

R. Etsi non dememini etiam Nostros inter, utpote C. Brochmandum in *Comment. ad h. l.* huic interpretationi favere; satius tamen est, receptæ inhære sententiæ. Non enim loquitur Apostolus de *modeste petentibus*, quia, qui *Episcopatum desiderat*, bonum opus desiderat, *1. Tim. III, 1.* multo minus de *legitime vocatis*; sed *ingerentibus* sese, ac parum habentibus pensæ, quam arduum sit munus, & quod DEUS etiam a legitime vocatis in extremo judicio longe sit requisiturus plura, quam ab aliis hominibus, qui pro se tantum reddere rationem, illi vero etiam pro suis auditoribus, tenebuntur. *Ezech. III, 16. 18. XXXIII, 7. 8. Ebr. XIII, 7.* Causam necessariæ adhortationis quærit in proclivitate ad lapsum, & consuetudine errandi, puta, in docendo, quod recte ad h. l. advertit *Grotius*. De *Antiptosi* vero quod affertur, frigidum est & jejenum. Obstat enim natura vocis *διδασκάλος*, quæ, ne quidem apud profanos Scriptores, pro intempestivo quodam, & præpostero Censore temere capitur, nedum in Scriptura: Obstat totius formulæ indoles, quæ hujusmodi sententiam neutiquam patitur. Certe his verbis non tam judicandi, quam docendi pruritus castigat notatque Apostolus, eoq; ipso munus tot erroribus obnoxium non ambitiose captandum, sed modeste, si a vocantibus offeratur, accipiendum esse insinuat.

§. XXV. Provocamus V. ad exempla *Kore*, *Dathan* & *Abiram*, quos absorptos a terra fuisse legimus, eo quod involarant sacerdotii partes, *Aaroni*, & filiis destinatas. *Num. XVI, 22.*

Exc. *Homines ad docendum aptos*, si doceant, non magis peccare, quam oculi hominis, quibuscum comparentur illi *1. Cor. XII. si videant, reliquæque membris præluceant. Si publice docere, sit alienas partes invadere, mirum videri, cur non etiam Eldad & Medad, prophetantes in castris una cum tota Legis peritorum multitudine absorpti fuerint. Sed in eam vero cohortem punitam esse a Deo, non quia publice in castris docuerint, sed quia sacrificia offerre & adolere incensa voluerint.*

Resp. I.) uti sola regendi aptitudo, ad capeffendum regnum, non sufficit, ita nec aptitudo docendi ad ministerium publicum. Distincta sunt *χρῆσιματα*: distincta munia: distincta *ἐνεργήματα. 1. Cor. XII, 4. 5. 6.* Nonnulli Christianorum comparantur cum oculis, ob majorem Divini luminis, quem extra ordinem erant consecuti,

gra-

gradum. Cujusmodi si de se quoque poterunt ostendere fanatici, a publica docendi potestate non arcebuntur. Ceterum, si quis tantum, etiam *ordinarii*, luminis, sibi accepisse videtur, ut non modo sibi, sed aliis quoque præluere docendo possit, is radios ejus spargat versus domesticos, aliosque vitæ socios, & satis officio suo fecerit in Ecclesia. Ordinem Divinum turbare nil opus est. *si totus oculus: ubi auditus: & si omnes docere vellent, quis disceret?* l. c. Eldad & Medad immediate erant vocati a Deo, & nominatenus designati in tabula. Deum igitur celebrando in castris, nihil præter officium fecerunt, quod supra docuimus. Denique Kore, Dathan & Abiram, non tam *docendi*, quam sacrificandi, & *adolendi*, partes ad se trahere voluisse, non diffitemur. Interim cum, citra vocationem, nefas fuerit *adolere*, quia hoc erat *ordinarii Sacerdotis*: nefas quoque fuerit, sine illa, publice *docere*, quia est *ordinarii Ministri*. *Ephes. IV, 12. 13. sq.*

§. XVI. Urgemus merito VI. e Libertinismo docendi horribilem in cœtu S. oriundam esse Confusionem. Quod quidem eo usque verum est, ut ipse Dn. D. Spenerus, qui alioqui Adversarii sententiæ quodammodo patrocinari videtur, negare illud non possit / vom Geistlichen Priesterthum. num. 67. p. 69.

Excipit autem a.) *Paulum donorum collatorum usum urgere per præceptum Domini, b. e. immediate a Deo jussum, cui enervando nullus a confusione metus sufficiat. Præsertim cum b) eadem studio, diligentiaque, pii ac prudentis Episcopi, facile possit evitari. Nam c.) in conviviis, aliisque congressibus, multos loqui circa confusionem. Imo si vel maxime quedam oriretur confusio, abusum tamen rei bonæ, usum ipsum tollere non posse. Etiam in Corinthiaca Ecclesia doni Lingvarum abusum gliscere cœpisse, nec tamen idcirco usum ejus simpliciter prohibuisse Paulum. Postremo e.) mirum videri posse, quod, cum ne usum quidem Libertatis docendi legitimum unquam admisimus, de illius tamen abusu, atque hinc oriunda Confusione tantopere conqueramur.*

Resp. I.) Exigit Paulus usum non tam licentius adhibitum, quam circumspectum, & ad Ecclesiæ utilitatem directum: eundemque donorum, non *ordinariorum*, qualia hodie inter nos obtinent, sed *extra ordinem* collatorum. 2.) Episcopi autem ut *ipsi doceant*, non, ut oriundam, ex aliorum doctrina, confusionem prohibeant, sunt vocati. 1. *Tim. III, 2. Tit. I, 9. Act. XX, 28. 1. Pet. V, 1. 2. seq.* 3.) Congressus sacri cum profanis, Ecclesiastici cum civilibus, publici cum

privatis, temere comparari non debent. Aliud est loqui coram populo: aliud disputare in convivio. In cœna suam quisque sententiam, quam fieri potest, brevissime exponit. Orator Sacer plus spaciū requirit, & majore verborum copia rem agit, exemplo Pauli *Act. XX, 9. 11.* & ipsius Jesu, *Marc. VI, 34.* Unde & hoc loco duos, vel tres, loqui jubet inter Prophetas, reliquos autem tacere, & de propositis judicare. 4.) Abusus tum demum rei ipsius decoro usui nocere nequit, quando hic in Scriptura fundatus, & a Deo ipso præscriptus est. Quod cum de promiscue docendi licentia demonstrari non possit, facile patet, neutrum oportere admitti. Apud Corinthios florebat usus donorum extraordinariorum, quorum collationem cum immediata vocatione semper esse conjunctam, supra docuimus. Hodie vero nec dona extraordinaria, nec immediata vocatio obtinet. Quid igitur Corinthiorum exemplo sese tuetur fanaticus? Quod si nihilominus usus donorum *extra ordinem* collatorum licitus confusionem in Ecclesia peperit, quanto magis pariet donorum *ordinariorum* illicitus? Quod postremo adjicit, *male a nobis metui ab usum, cum ne usum quidem huc dum experti sumus*, id stolide fuit ab adversario dictum. Nullane, nisi quæ experti sumus, incommoda sunt cavenda? Frivolum. Nondum senserant Ephesii oriturum ex hæresibus damnum: Nihilominus sedulo cavere illas jubet Apostolus *Act. XX, 31.* Quanta secum mala vehat feditio, nemo nostrum expertus est: Ergone, quo experiendo discamus, si forte oriatur, est permittenda? Apage istas ineptias! Quocum enim hoc illudve periculum & incommodum necessario certissimeque connexum est: ita ut illud prospicere animo, ac providere queamus, id vero quovis tempore, quanto fieri potest studio, curaque est declinandum. Stultorum enim, non Sapientum Magistra experientia dicitur.

§. XXVII. Adversa nobis opinio Socinistis, Arminianis, Anabaptistis, Weigelianis, Tremulis, denique fanaticis fere omnibus, manifestis exploratisque doctrinæ cœlestis hostibus probatur, eaque de causa merito est suspecta. Ac *Socinistas* quidem impugnare vocandi necessitatem ne ipse quidem *Merckerus* dissimulat. Ex *Arminianis* vero *Episcopus P. III. Disp. XXVI. Q. 4. fas*, inquit, *licitumque est homini Christiano non tantum in magno necessitatis casu, aut enormi aliqua defectione Ecclesie, vel corruptione, sed quovis etiam tempore, verbum divinum docere, si ad docendum idoneus sit, & qui doceri volunt,*

id

id serio atque obnixè postulent. De Anabaptistis querebantur Helvetii in Synodo Tigurina A. 1614. Die Täufer/ süraus die Beläßen/ und die ihnen viel einbilden/wollen die Freyheit haben in der Kirchen zu reden/ wie denn Hans Landis drauff gedrungen/ apud Ottium in Annal. Anab. p. 225. Conf. Chemnit. T. III. de Eccl. f. 155. Gerb. de Minist. n. 64. Arnoldus ipse T. II. L. XVII. C. 12. f. 554. & Spanh. in Elencho contr. p. 173. Weigelius P. 1. post f. 44. ait: Der Evangelist giebt uns zu erkennen/ daß Prediger sollen zu erst Engel des H. Ern seyn/ denn sie sollen von Gott gelehret/ und gesand seyn/ NB. nicht von Menschen. Conf. N. Hunnius in der Betrachtung Theol. Weigel. p. 317. Thummus in Imp. Weigel. p. 213. Crocius in Antwrig. P. II. C. 2. p. 27. sq. Elias Prætorius vom Mißbrauch des Predigt-Ampts p. 9. Es wäre zu wünschen/ daß man Gotees gelahrte Layen/ in öffentlicher Versammlung auftreten/ und aus ihrem Priesterl. Munde die Weisheit der Heiligen lernte. 2c. it. p. 695. Die Prediger haben das Priesterthum des N. T. auff gut Jüdisch/ und alt Testamentisch allein zu sich gerissen 2c. Consentit. Ad. Held, in der Prüfung der Sache eines Evangel. Pred. C. 10. p. 52. Böhmicolarum, Pietistarum, & recentiorum quorundam sententiæ videantur apud Dn. D. Schelw. in Piet. Sect. P. I. Art. III. p. 75. sq. & Colberg. in Christ. Hermet-Platon. P. II. C. 15. p. 696. Quorum omnium πῆῶτον ψῆδῶ est, de vocatione immediata, qualem etiamnum jaclant plerique fanatici: vel dari promiscue Spiritum, rudibus, idiotis, opificibus, quo apti reddantur ad docendum, prædicandum, enthusiastico sepe afflatu. it. literarum studium, linguas, disciplinas spectare ad sapientiam mundi &c. ut acute judicat Fr. Spanhemius l. c. p. 124. Quicquid vero sit hujus, horum omnium, certe Socinistarum, consensum, causæ, quam defendendam sumpserit, bonitati, nocere non posse, existimat Adversarius. Idque ideo, quia I.) non raro Hæretici veritatem melius, quam orthodoxi, inspiciant: quando nempe, vel ex veritate aliquod hæresis sue incrementum sperent: vel etiam luminis natura beneficio pateat, cujus ductum hæretici aliquando facilius, quam externæ, & visibilis Ecclesiæ membra sequantur, quum suam illi libertatem defendant, hi contra metu ac reverentia potentum in Ecclesia ab illius custodia arceantur.

R. Neque nos diffitemur, hæreticis, etiam atrocissimis, quasdam superesse veritatis reliquias, alioqui non hæretici forent, sed infideles & athei. Ceterum quid verum sit in doctrina, melius ab his, quam orthodoxis inspici, illi credant, qui cum Thomaso hæresin, non

in mente ac intellectu, sed voluntate ac moribus, quæri oportere existimant. Nos uti visibilis Ecclesiæ notas *puram verbi & Sacramentorum dispensationem* esse persuasissimum habemus; sic veritatem alibi, quam in ea, inveniri certius posse plane inficiamur. Quicquid etiam ab Ecclesia rejicitur, Hæreticis autem probatur, hoc ipso, quia probatur, *suspectum* saltem est, etsi non e vestigio *falsum*. Ex adverso Ecclesia ceu *ἡ ἐδραίαμα τῆς ἀληθείας* 1. Tim. III, 14. semper *presumitur habere*, ac defendere *veritatem*, ac vel ea de causa recepta huic sententia non est temere deferenda. Dices: *Hæreticos aliquando hanc, illamve veritatem tueri, quia utilis sit, & lumini nature conveniat*. R. Atqui hoc ipso non minuitur, sed cumulatur suspicio, quia in constituenda doctrina, non quid *utile*, sed quid S. literis *conforme*, non quid *ratio* suggerat, sed quid *Revelatio prescribat*, videndum est. Imo vero Libertinismum docendi, & inde oriundam confusionem, cum ipso naturæ lumine quodammodo pugnare, supra non uno argumento evicimus. Intra Ecclesiam vero visibilem homines ab iis recipiendis arceri, quæ a natura ipsa monstrantur, falsissimum est, seu *θεσπ* seu *ὕπόθεσπ* spectes. Est utique aliquando rationis corruptæ exuenda persuasio; sed non quia potentiores, vel Ecclesiæ Ministri hoc imperant, quemadmodum calumniatur Merckerus, sed quia Spir. S. in Scriptura *rectiora* proposuit. Alioqui norunt Ecclesiæ Doctores, Ministros se esse, non Dominos, qui *preire* commisso gregi, non *imperando* molesti esse debeant. Sed & illud meminerint Fideles, obsequendum esse *τοῖς ἡγχαμένοις*, Ebr. XIII, 3. quæque afferunt ex Scriptura non tanquam ab *homine dicta*, sed ipso *Numine jussa* recipi oportere.

Urget II.) *Si libertatem docendi in Socinistis damnare velimus, cur non etiam in Waldensibus improbemus, quos tamen pro ea sanguinem ipsum profudisse constat.*

R. Waldenses omnibus indiscriminatim, etiam feminis, publice docendi licentiam dedisse, per calumniam iis, opinor, tribuitur. Nihil de hoc *Petrus de Vineis Ep. L. I. n. 25. seq. p. m. 173. seq.* nihil *Aneas Sylvius Hist. Boh. C. XXXV. p. 67.* Nihil *Magdeburgici Cent. XII. c. 8.* Nihil *Sleidanus de S. R. L. XVI. p. m. 466.* Nihil *Oliander Cent. XII. L. III. c. 5. p. 287.* Nihil *Mornæus, & Heideggerus in Hist. Pap. p. 304. seq. & 112.* Nihil *Regenvolscei Hist. Eccl. Slav. C. 3. p. 11. seq.* qui de Waldensibus ex instituto tractant, hujus eos erroris insimulant. Imo vero *Sylvius* narrat, docuisse illos, *Sacerdotes debere esse pauperes: & Presbyterum non dignitatem, sed vite meritum efficere potiorum* l. c. In sua vero ad *Franciscum I. R. G. Apologia* monebant: *Ministros Ecclesiæ, nisi officium faciant, loco moventos esse*, apud *Sleid. l. c.* Unus *Ramerius Sachoni ord. Prædic. Monachus Sec. XIII. scriptor*, in suo adversus Waldenses Commentario: *Viri & mulieres, inquit, parvi & magni, nocte & die, non cessant discere & docere.* Sed quomodo id accipi debeat, mox exponit: *Audivi ab ore credentis cujusdam, ait, quod quidam Hæreticus, quem novi, ad hec tantum, ut eum a fide nostra aver-*

teret.

teret, & ad suam perverteret perduceretque, nocte, hyemali tempore, per aquam, quæ dicitur, Ibis, natavit ad ipsum. Et mox: Novum & Vetus Testamentum vulgari-ter translulerunt, & sic docent & discunt. Ex quibus patet, ultra privatam institutionem non fuisse progressos, & si forte pluribus publice docendi potestatem fecerunt, id recte docentium inopiæ, ipsique adeo necessitati temporum fuerit condonandum. Postremo si vel maxime isti sententiæ Waldentes indulgisse constaret, quid hoc ad Orthodoxos, qui non *exemplis*, sed *regulis* rem confici debere norunt? Sufficit hujus instituti, non *mandatum*, non *promissionem*, non *exemplum* e S. scripturis afferri posse.

§. XXVIII. Denique VIII. a nobis urgetur, Lutherum ipsum & Augustanam Confessionem vocandi necessitatem probare. Ille enim sua se vocatione perpetuo tuetur, *Tom. I. Jen. f. 57. & T. V. Jen. f. 157. 302. 361. 492.* In Augustana veto Confessione Art. XIV. dicitur: *quod nemo debeat publice docere, & ministrare Sacramenta, nisi qui rite est vocatus.* Excipit 1.) *Adversarius* p. 68. e *Lutheri scriptis* patere, quod cuiusvis idoneo potestatem docendi reliquerit. Quorsum allegat verba ejus ex *Postill. Eccles. & Tom. II. Alt. nb.* Quæ ipsa quoque *Spenerus* laudat in *thätigen Christenthum* / P. II. p. 280.

Respondetur vero, Lutherum adversus Pontificos disputare, qui statuunt, neminem, ne quidem in casu necessitatis, docere posse, nisi rite vocatum & multa cum ceremonia initiatum Sacris. Quod tamen inficiatur Lutherus, provocatque ad Stephani Proto-Martyris exemplum, qui, licet non ad *predicandum*, sed *ministrandum*, vocatus, nihilominus absentibus iis, ad quos primariæ docendi partes spectabant, publice annuntiaverit Evangelium. Urget etiam Spirituale Sacerdotium, & ex 1. *Cor. IV. Pf. LI. & CXVI.* docet, Christianos omnes ad amplificandum nomen Domini obligatos esse. E quibus aliisque infert, cuius Christiano in casu necessitatis fas esse, publice docere. Huc spectant illius verba in *der Kirchen Post. W. L. f. 123.* Ein Christ mag lehren / wo er siehet / daß der Lehrer fehlet. It. *Paulus gibt Macht zu lehren / NB. wo es Noth thut.* Et T. II. *Jen. Germ. f. 244.* Wo keine Christen sind / da ist ein Christ schuldig den Unchristen zu predigen — — ob ihn schon kein Mensch beruffen — — denn NB. Noth bricht alle Gesetze etc. *Conf. Gerb. de Ministr. p. 112.* Atque *sub hac conditione*, & non aliter, cuius docendi potestatem Lutherus dedisse, eo usque verum est, ut ne ipse quidem *Adversarius*, id audeat diffiteri. Monet tamen 2.) Hanc Limitationem iis in rationibus, & locis, ad quæ provocaverit Lutherus minime contineri, Lutherus, inquit, hätte vermöge seiner eigenen Gründe von erwähnten zusehen / des Nothfalls und des Berufs / absehen müssen / went ihm die Sache wäre rechtchaffen vorgestellt worden. Etenim, pergit, *Lutherus potestatem publice docendi e Spirituali Sacerdotio deducit. Hoc autem α.) ad omnes fideles pertinet: β.) nullam Vocationem humanam prærequirit: γ.) doctrinam publicam præcipue involvit. E.*

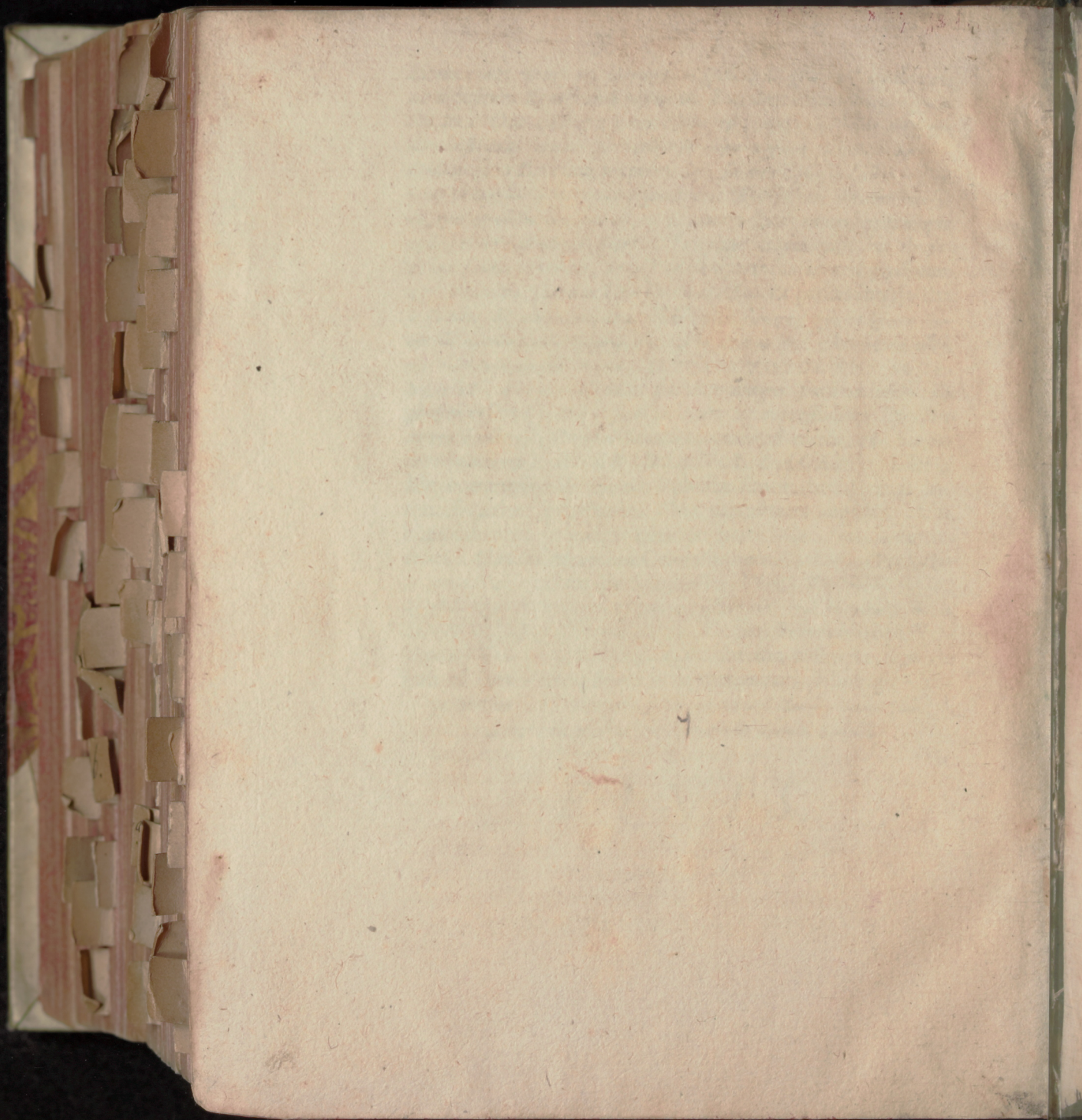
R. Sacerdotium spirituale ad omnes pertinere Credentes admittimus. Fatemur quoque, ad illud nullam hominis Vocationem requiri. Quæ cum nihilominus a futuro doctore publico exigatur, vel ex hoc unico liquet, a Sacerdotio Spirituali & interno, ad externum atque visibile non oportere concludi. Quapropter potestatem docendi publicam Sacerdotii mystici præcipuam partem esse, quod putat fanaticus, prorsus inficiamur. *Etsi enim omnes Credentes sint Spirituales Sacerdotes* (verba sunt *Lobechi* Disp. XVI. in A. C. n. 46. pag. 356.) non tamen omnes sunt doctores. *Paulus enim 1. Cor. XII, 29. scribit: non omnes esse Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes doctores, & non omnes habere donum*

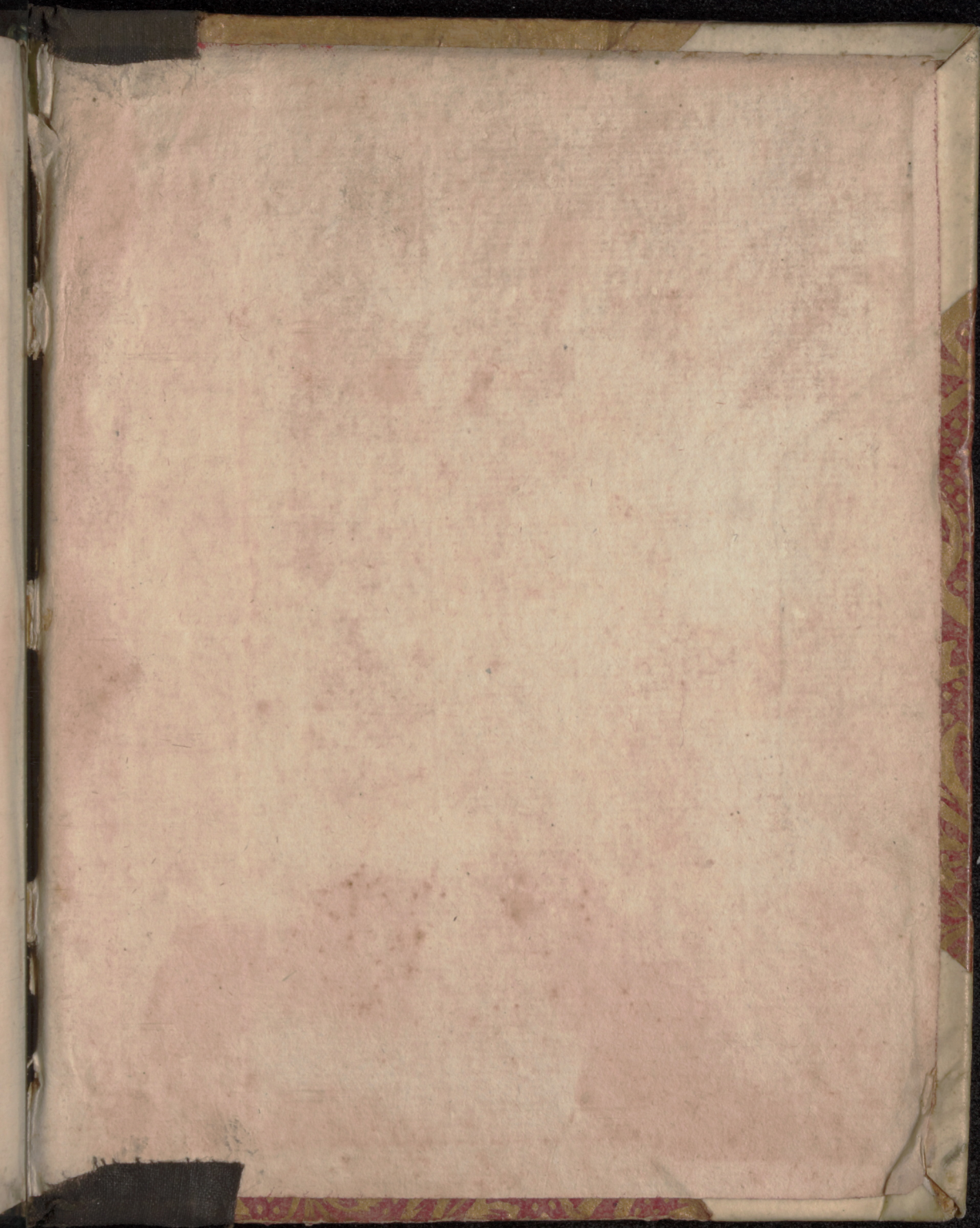
interpretandi, & explicandi Scripturas, sed diversimode demum distribuere domum spiritus sui pro utilitate & edificatione Ecclesiae v. 7. 8. 9. Et Petrus seipsum interpretatur, fideles omnes vocans sacerdotes, non ut omnes promiscue sine peculiari Vocatione ministerio verbi, & Sacramentorum fungantur, sed ut offerant hostias Spirituales Rom. XII, 1. Ebr. XIII, 10. Et certe Sacerdotii Regalis, (sic enim in scriptura perpetuo appellatur Ex XIX, 6. Jof. LXI, 6. 1. Pet. II. 5. Ap. I, 6.) partem esse doctrinam publicam nullibi legitur. Forma quippe ejus consistit in possessione, & usurpatione facultatis, tum regendi, tum sacrificandi, quorum illa carnem, cum suis concupiscentiis: hæc spirituales hostias II. cit. respicit, quod egregie ac per-nervose deducit B. Carpz. in Disp. de regali fidelium sacerdotio cap. II. Itaque Lutherus etiam publice docendi potestatem ad hoc Sacerdotium referat; distinguit tamen inter jus & juris exercitium, quorum illud ad omnes, hoc ad solum in Ecclesia Ministrantium, legitimeque vocatorum Ordinem pertinere existimat, juxta 1. Cor. XII, 28. Eph. IV, 12. seq. Addo, quod pro ipsius Adversarii confessione, omnes Christiani sunt sacerdotes mystici: qui tamen non omnes habent idoneas vires docendi publice, & explanandi scripturas. Quo ipso palam fit, beneficium sacerdotii cum beneficio prophetiae non oportere confundi, quod quidem subodoratus Dn. D. Spenerus, vom Geistl. Priesterthumb qu. 13. p. 19. faretur: Daß eigentlich zu reden das Opffern zum Priesterthumb und das Göttliche Wort zum Prophetischen Ampt gehöre. Urget.

3.) Lutherum ad 1. Pet. II, 9. provocare, quo tamen loco neque de casu necessitatis, neque de prærequisita Vocatione agatur. Loqui enim de omnibus. Vocari autem omnes non posse. E.

Respondemus cum Lobeccio in A. C. I. c. p. 357. Uti hoc verum est, de generali mandato, & vocatione, quam omnes fideles in baptismo accipiunt, & qua ab illis requiritur, ut suos instituunt Deut. VI, 20. de verbo Dei inter se colloquantur Ephes. V, 19. consolentur se invicem Dei verbo 1. Theff. IV. 18. Evangelium constentur; Ita frustra ad peculiarem Vocationem, qua ministerium verbi & sacramentorum, certis personis ad illud idoneis demandatum, tribuitur & accommodatur. Deus enim non omnes, sed aliquos in Ecclesia constituit Doctores & Pastores Eph. IV, 11. 1. Cor. XII, 29. Et quemadmodum non sequitur: Omnes Laici sunt Reges Apoc. I, 6. E. omnes politice, ac civiliter regnabunt; Sic non sequitur: Omnes Christiani sunt Sacerdotes. E. omnes publice, & sensibilibiter prædicabunt. Quod argumentum est Ministerii Tripol. quo Prætorium conficit Arg. VIII. p. 186. Interim in casu necessitatis licere cuivis, etiam non vocato, in Ecclesia docere ex hoc loco Petrino nec non 1. Cor. IV. Pf. CXVI. & LI. recte colligebat Lutherus, ob universalitatem mandati, in eoque fundatam vocationem generalem, quam, ubi rite vocatus, qui doceat, non adest, posse Christiano docturo sufficere, supra monuimus. Excipit in primis 4.) Lutherum pro se adducere Stephanum, quem tamen florente Ecclesia, & citra vocationem, docuisse constat. R. Stephanum citra vocationem docuisse, falsissimum est. Erat enim vocatus immediate a Deo, cujus testimonium erant τέρατα, και σημεια Act. VI, 5. 8. Vocatus erat melite & ab Ecclesia προς διανοησιν 1. c. v. 6. Lutherus autem eodem sensu vocatum fuisse ad prædicandum negat, quo Paulus sese ad baptisandum fuisse missum inficiatur 1. Cor. I, 17. Diaconos enim t. t. non tam verbi præconiam, quam mensæ ministerium curare debuisse constat. Vid. Cl. Espencus in I. ad Tim. f. 144. Reliqua, quæ objicit adversarius, vel jam ante discussa sunt, vel sua se levitate destruunt. Nec Augustiana etiam

Confessionis auctoritatem asserere opus est, cum sua se claritate adversus affundendam a fanatico caliginem facile tueatur.

the scale towards document

(II)

§. X.

orum maneat sententia, qui per Tem-
hic parva templa ad formam templi E-
parvo Dianæ simulacro. a Demetrio & o-
ex argento efficta & elaborata fuisse sta-
em in textu nostro præcise est additum,
e notante *Prisco, δακετικῶς* sumendum
em ejusmodi nugamenta ex auro quo-
imo ligno fieri consueverant, uti ex su-
aliunde satis constat.

§. XI.

in loco quædam de templo Ephesiæ Dia-
celebratissimo, ejusque structura artificio-
eposita vi magna, donariisque eximiiis di-
a pluribus jam eruditis esset præstitum,
n habes apud Clarissimum Virum *Jo. Al-*
in Bibliographia antiquaria Cap. IX. §. 19.
am hic annotasse forte non ingratum erit,
pecunia, quam ex præda comparave-
d Megabyzum deposuerat, extraxisse Sci-
rvum in honorem Dianæ, ad similitudi-
ujus templi Ephesini. Quæ de re ipsius
V. de Expeditione Cyri p. 274. sic scri-
te lubet: *Ἐπει δὲ ἔφυγε Ξενοφῶν, κατοικῆντι*
ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων οἰκιστῆρι καὶ τῷ
Μεγάβυζοι εἰς Ὀλυμπίαν θεωρήσων, καὶ ἀπο-
ταθήσει αὐτῷ. Ξενοφῶν δὲ λαβὼν, χρεῖον ἀνεί-
ειλεν ὁ θεός. ἔτυχε δὲ διαρρέαν εἶναι τῷ χρεῖσι
καὶ ἐν Εφέσῳ δὲ καὶ τὸν τῆς Εφεσίας Ἀρτέμι-
οἰαμὸς παραρρέει, καὶ ἰχθύες δὲ ἐν ἀμφοτέροις
δὲ τῷ Σκιλυντὶ χρεῖσι καὶ θῆρα πάντων ὁπόσα
αἰ. ἐποίησε δὲ καὶ ναὸν καὶ βωμὸν δὴ τῶ ἱερῶ
ὄν αἰεὶ δεκατεύων τὰ ἐκ τῆ ἀγρῆ ὠρεῖται, θυσίαν
quæ Joh. Lewenklaus ita latine vertit:
esset in exilio Xenophon, ac jam Scilunte ha-
bitum a Lacedæmoniiis propter Olympiam con-
diturus

